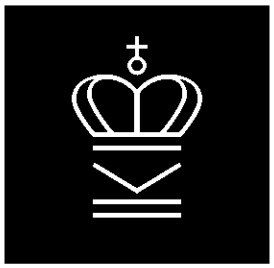

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

VERDENSKRIGEN 1914-18 8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130019371248

0394

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

5te Oplag.

ERICH ERICHSEN

DEN STORE DAG

AF EN UNG DANSK SØNDERJYDES OPTEGNELSER

H. HAGERUPS FORLAG · KØBENHAVN

DEN STORE DAG.

ERICH ERICHSEN:

1901. DER ER ET YNDIGT LAND. 2. Udgave 1918.
1902. STÆRKE MAGTER. Udsolgt.
1904. STRÆB. 2den Udgave 1915.
1905. ANDERS JARMER & SØN. Udsolgt.
1907. TO MENNESKER.
1908. I KNIBE. Udsolgt.
1910. DET STØRSTE AF ALT.
1911. HELVEDE. Oplag 7000 Ekspl. Nyt Oplag 1918.
1911. LYKKELIGE MENNESKER. 3die Oplag.
1912. MENS JULESNEEN FALDER. 3die Oplag.
1913. NAAR HJÆRTER MØDES. 2det Oplag.
1914. KÆRLIGHED OG SPEKULATION. 2det Oplag.
1915 MENS TIDEN GIK. En Digtsamling.
1915. VILD FUGL. 2det Oplag.
1916. DET RØDE AUTOMOBIL. 2det Oplag.
1916. DEN TAVSE DANSKER.
24de Oplag og en Bibliofiludgave paa 100 Ekspl. Bogen er desuden udkommet paa Svensk, Engelsk, Fransk Italiensk, Spansk, Hollandsk og Grønlandsk.
1917. EN MODERS HJÆRTE. 2det Oplag.
1918. STRANDBY BADEHOTEL. 5te Oplag.
1918. JULEDAGE PAA BIRKELUND. 6te Oplag.

COPYRIGHT 1919 BY H. HAGERUP, COPENHAGEN.

ERICH ERICHSEN

DEN STORE DAG

AF EN UNG DANSK SØNDERJYDES OPTEGNELSER

FEMTE OPLAG

H. HAGERUPS FORLAG · KØBENHAVN

Triers Bogtrykkeri Bredgade 32
1919

MINE SØNDERJYDSKE VENNER

TILEGNER JEG DENNE BOG.

Venner, Venner, hvad er det —
dette Tog af Mænd og Kvinder.
Se, hvor deres Øjne skinner,
se, hvor de har Smil om Mund.
Venner, Graad mit Øje blinder.
Det er Danmarks Højtidsstund.

Venner, Venner, hvad er det —
dette Brus af danske Sange
over Slesvigs dyre Vange,
baaret af saa fri en Hu.
Venner, det er mange, mange
Slægters Drøm, der lever nu.

Venner, Venner, hvad er det —
Det er Grænseskel, der slettes,
Vold og Ufærd, der skal rettes,
Sønden-Aa blir dansk igen.
Venner, meget ondt vil tvættes,
megen Sorg: Far hen . . far hen . .

Venner, Venner, hvad er det —
det er Troen, der belønnes,
det er Haabets Træ, der grønnes,
Kærlighed, der Maal skal naa.
Venner, aldrig mere stønnes
under Aaget sønden Aa.

Venner, Venner, hvad er det —
Er det Drøm, vi ikke fatter.
Er det bare Haab, der glatter
Glemsels Muld i gamle Spor.
Venner, Nej! *Nu mødes atter*
Danmarks Folk paa Danmarks Jord.

Decbr. 1918.

Han var først i Tyverne og havde sit Hjem en god Fjerdingvej paa den anden Side Grænsen. Han havde deltaget i Krigen fra dens Begyndelse, havde været med gennem Belgien og Nordfrankrig, blev derefter sendt over til den russiske Front, hvor han var med i Polen, og deltog senere i Kampen ved Verdun, indtil han i Juli Maaned 1917 for anden Gang var hjemme paa Orlov og en Nat gik over Grænsen.

Jeg lærte ham at kende gennem en fælles Ven, der en Aftenstund kort før Julen 1917 indførte ham i mit Hjem, og senere kom han ofte hos mig. Han var Bondesøn, havde været to Gange paa dansk Højskole, og hjalp Faderen med Gaardens Drift, den Gang Krigen brød ud. Han var noget faamælt, talte nødigt om Krigens mørke Sider, men kunde, naar han først kom lidt i Aande, med ikke ringe Lune og en let Understrøm af Vemod skildre de mange Hændelser, hvor hans Landsmænds jævne, sunde Humør og deres frejdige Livssyn havde faaet Lejlighed til at ytre sig.

Om sin Flugt og de nærmere Omstændigheder ved denne, var han derimod altid tavs. Han berørte aldrig det Emne, uden rent i Forbigaaende, og jeg spurgte ham aldrig. Jeg havde det bestemte Indtryk, at alt, hvad der stod i Forbindelse med denne Flugt, var noget, han helst gemte hos sig selv.

Han blev ved at komme i mit Hjem indtil en

Dag i Begyndelsen af December 1918. Da saa jeg ham foreløbig for sidste Gang. Han havde, indtil da, haft en beskeden Stilling i en Forretning i Hovedstaden, nærmest som en Slags Opsyn paa et Lager. Men han ønskede nu at komme Begivenhederne paa noget nærmere Hold og havde derfor søgt og faaet en Plads paa et Kontor i én af de jyske Grænsebyer.

Han kom en Aftenstund for at sige Farvel og var da noget mere talende end sædvanlig. Men der var alligevel en vis Stilfærdighed over ham og over alt, hvad han talte om. Mest talte han om Sønderjyllands Genforening med Danmark. Men han talte om det paa samme Maade, som man taler om et Haab, der gennem lange Tider har beskæftiget éns Tanker og Sind saa stærkt, at dets endelige Opfyldelse kommer som en naturlig Fortsættelse af Haabet. Ikke som en Overraskelse, men som en Forudsætning. Men der var samtidig en lykkelig Varme over hans Ord, en stille Bevægethed, der viste, hvor dybt og inderligt han imødesaa Genforeningens Time. Lønnen for to Slægtleds udholdende og trofaste Lidelser og Kampe.

Aftenen efter, lige inden han gik til Toget, kom han igen og gav mig da nogle Optegnelser, som han havde gjort i det halvandet Aar, der laa mellem hans Flugt og den Dag. Han bad mig læse dem og gav mig frie Hænder over dem, dersom jeg mente, de kunde have nogen Interesse for andre.

— Der mangler jo endnu nogle afsluttende Linjer, sagde han med et lille Smil. Men dem kan jeg først sende Dem en anden Dag, og maaske først, naar jeg atter staar paa mine Fædres Grund. Jeg skal ikke

glemme det. De skal nok blive den første, der hører fra mig. Og saa velkommen paa Loviselund, forhaabentlig inden ret længe. Dannebrog skal nok være hejst den Dag, De kommer . . .

Da jeg var blevet ene, satte jeg mig til at læse lidt i hans Optegnelser, men det blev sent, inden jeg kom til Ro. De fængslede mig meget, baade ved deres Alvor og deres Lune, og de gav mig et smukt Billede af ham, saadan som jeg havde lært ham at kende og sætte Pris paa ham: stilfærdig og klog, følelsesfuld, men altid fri for de meget stærke Ord, beskeden og trofast.

Jeg gengiver her disse Optegnelser, ganske saaledes, som han selv har nedskrevet dem. Jeg har hverken trukket fra eller lagt til. Og jeg tror de kan læses uden Pegepind.

En Grænseby, Juli 1917.

Saa sidder jeg da endelig her paa et beskedent lille Hotelværelse med næsten tre Aars forvirrede Oplevelser bag mig, og naar jeg tænker paa, hvad jeg har set og været med til i disse tre Aar, forstaar jeg egentlig ikke, hvorledes jeg har kunnet holde det ud saa længe. Samtidig maa jeg med den dybeste Smærte mindes alle de kære Venner, jeg har mistet, og alle dem, som Døden endnu skal tage, inden alt dette frygtelige er til Ende.

Du gode Gud, hvad er det dog for en Ulykke og Jammer for os alle.

Men samtidig maa jeg tillige tænke paa, om det nu ogsaa er rigtigt, det jeg har gjort. Jeg regner ikke længere med, at jeg er flygtet. Dertil har jeg været i min gode Ret. Jeg har døjet mere, end man med Rimelighed har Krav paa at jeg skulde døje, blot fordi jeg har haft den Skæbne at leve under et Fremmedherredømme. Jeg gik ikke i Krig for Tysklands Sag, thi Tysklands Sag har aldrig været min og kan heller aldrig blive det. Det var for min fædrene Jord, jeg kæmpede. Det var mit Hjemlands Haab og mit Hjemlands Fremtid, der havde Krav paa mig. Det kan kun være overfor det, jeg kan have handlet urigtigt, hvis jeg i det hele taget kan siges at have handlet urigtigt. Men jeg kunde ikke mere. Jeg havde ikke Kræfter til mere, hverken fysisk eller aandeligt.

Jeg var ikke bange for Døden, thi den har jeg aldrig været bange for i de tre Aar, jeg har været med. Det var ikke Frygt, der bestemte mig til at gaa over Grænsen. Jeg har aldrig kendt til Frygt i den Forstand, at jeg ikke har turdet gaa med til det, der blev mig paalagt. Her har jeg altid været baade rolig og villig.

Det var noget helt andet, der bestemte mig til at flygte, men noget, som jeg egentlig ikke fuldtud kan gøre Rede for med Ord. Det var noget inde i mig, noget i mit Sind, der bestemte mig til det. Det kom over mig uden egentlige Overvejelser og uden at jeg ræsonnerede mig til det. Det var en Beslutning, der fødtes ganske ubevidst og som et Udtryk for dette, at nu kunde jeg ikke mere.

Jeg mindes en Nat i en Skyttegrav foran Verdun. Jeg var kommet derud for fire Døgn siden og havde ikke i disse fire Døgn faaet ret mange Timers rolig Søvn. Jeg var saa træt, at jeg næsten ikke kunde holde mig oprejst. Min Krop var kraftesløs. Det var som om alle mine Muskler var døde og som om alle mine Tanker stod stille. Jeg havde længe staaet og stirret ud i den taagede, graa Nat, men saa paa én Gang var det som om min Hjærne blev tom, mine Øjne lukkedes, min Krop slappedes, og jeg sank om og faldt i Søvn med det samme. Jeg kunde ikke mere. Jeg havde ikke noget som helst Herredømme over mig selv i det Øjeblik.

Det var i sjælelig Forstand en ganske lignende Følelse, jeg havde, den Gang jeg besluttede mig til at gaa over Grænsen, saa snart jeg kom hjem paa Orlov. Jeg kunde ikke mere. Alting sank sammen i mig. Jeg havde ingen Vilje til at være med mere.

Jeg havde kun én eneste Tanke: *Nu skal det være forbi altsammen.*

Det var ikke en Tanke, der kom og gik, saadan som Tanker kan komme og gaa, men det var en Tanke, der fyldte mit Sind helt, og som ikke lod mig have Ro. Det var en Beslutning af den Slags, som man ikke kan stride imod, og som man ikke kan blive Herre over. Den kræver uimodstaaeligt at blive fulgt. Hele ens Sind *vil* den Vej og der er ingen Plads for Modsigelser.

Jeg kan ikke forklare det bedre, eller paa nogen anden Maade, men jeg tror alligevel, de fleste vil kunne forstaa mig. I hvert Fald de mange, der har været i den samme Situation, som jeg.

Jeg fik fjorten Dages Orlov én af de første Dage i denne Maaned, og samtidig med, at denne Orlov blev mig meddelt, var jeg fast bestemt paa ikke at vende tilbage. Jeg husker, hvorledes én af mine Kammerater, der stod ved samme Kompagni, som jeg, Aftenen før jeg skulde rejse, spurgte mig, om han saa mig mere, eller om jeg havde besluttet mig til at gaa over. Han sagde, at han kunde tænke sig det sidste.

Jeg svarede ham, som det var min Beslutning, at jeg vilde søge at komme over Grænsen. Jeg lagde slet ikke Skjul paa det overfor ham. Jeg vidste, at han vilde være tavs.

— Jeg kan ikke længere, du, sagde jeg til ham.

Han greb min Haand og trykkede den haardt, og samtidig gled der et vemodsfuldt Smil hen over hans graa Ansigt, idet han sagde:

— Næste Gang bliver det min Tur, hvis jeg da lever saa længe. Hils dem nu allesammen derhjemme

og paa den anden Side og sig, at jeg er ved godt Mod.

Det kom stille og roligt. Han var altid saa jævn og ligevægtig i Sindet, min kære, trofaste Kammerat. Han kunde altid tale om Tingene, som den kan, der kender Kaarene og véd, hvad der kan hænde os allesammen i en ond og forrykt Tid.

Desværre kom hans Tur aldrig. Han faldt nogle Dage senere under et voldsomt Stormangreb. Han fik den Ros med sig i sin Grav, at han havde været blandt de forreste og de modigste, og at han var frejdig og gudhengiven i alt til det sidste.

Jeg mindes for Resten en Historie, der ogsaa vedkommer ham. Jeg skriver den ned med det samme, fordi jeg synes den er saa betegnende for det Lune, der ofte kunde beherske mine Landsmænd.

Min Kammerat, lad mig kalde ham Jørgen, havde i det samme Kompagni, hvor han og jeg stod, en god Ven fra Drengeaarene. Han hed ret og slet Jens Jensen, men vi kaldte ham aldrig andet end *Galopskrædderen*. Han var, inden han blev indkaldt, Svend hos en Landsbyskrædder paa Als, og bevægede sig altid i en Slags sidelæns, pudsig Galop. Deraf kom Navnet. De to var ganske uadskillelige. Deres gamle Drengevenskab bandt dem sammen i godt og ondt paa en baade rørende og smuk Maade.

Det, jeg vil fortælle, hændte en Dag, mens vi laa foran Verdun, hvor vore og Franskmændenes Skyttegrave mange Steder var saa nært ind paa hinanden, at det undertiden kunde falde vanskeligt nok at holde Rede paa, hvad der var vort og hvad der var deres. Vi havde haft en lille Skærmydsel, der for Resten ikke betød ret meget, men da den var ovre, og Jørgen

og jeg igen kom tilbage til vor Stilling, kunde vi ingen Steder finde Skrædderen. Han var forsvunden. Jørgen var meget urolig derover, og han gik længe omkring og spurgte:

— Men hvor er Skrædderen henne. Er der ingen, der har set noget til Skrædderen.

Derefter gav han sig til at raabe:

— Skrædder. Skrædder. Hvor er du. Saa svar dog, Skrædder.

Der var et Øjebliks Tavshed, men saa hørte vi fra en Skyttegrav i Nærheden ovre i de franske Linjer, Skrædderens karakteristiske, spidse Stemme skingre paa sit udprægede Alsingermaal:

— Æ er her. Æ er her. Æ har taven øver halv= tres Franskmænd te Faeng.

Vi lo allesammen. Det lignede Gallopskrædderen at tage Tingene paa den Maade.

Saa raabte Jørgen over til ham:

— Jamen skynd dig saa og kom herover med dem, Skrædder.

Og Skrædderen svarede rapmundet:

— Æ kan it, do. Æ kan it. Di vil slet it slip mæ. Di er kommen saadden til at hold a mæ, sejer di. Æ har lovet aa bliv ve dem. Men æ skal nok hils fra Jer aalsammen i Verdun.

En Grænseby, Juli 1917.

Naar jeg søger at genkalde i min Erindring, hvilke Tanker, der beherskede mig paa Rejsen hjem, bliver der egentlig ikke meget at skrive om. Vi var flere, der rejste sammen, men jeg tror nok, at jeg var ret tavs og umeddelsom det meste af Tiden. Det eneste,

mine Tanker kredsede om, var, hvordan jeg nu bedst kunde slippe over. Jeg vidste jo nok, at det var halsløs Gærning, men det bevægede slet ikke mit Sind. Det ofrede jeg ikke ret mange Tanker. Risikoen betød egentlig ikke noget for mig. Jeg var jo efterhaanden blevet vænnet til at betragte al Risiko som noget ganske dagligdags og derfor ogsaa saa temmelig ligegyldigt i den Forbindelse. Jeg havde lært, hvad man risikerer hver Time paa Døgnet i Krig, og det var blevet til et med min Bevidsthed og min Tilværelse.

Det var kun det rent praktiske, jeg tænkte paa. Det var Stedet og Tiden og Maaden, jeg grundede over. Jeg lagde Planer om, hvordan jeg bedst kunde klare mig i de forskellige Situationer. Det var vist i udpræget Grad *Soldatens* Temperament eller Instinkt, der arbejdede i mig. Den hurtige Omtanke og Evne til i en Fart at afveje alle Muligheder og alle Farer, saaledes som den udvikles og skærpes fra Dag til Dag, naar man i tre Aar har prøvet Krigens Liv og Vilkaar og véd, hvad det hvert Øjeblik kan gælde, dersom man ikke er vagtsom og snarraadig, og dersom man ikke forstaar at benytte sine Erfaringer og det, man efterhaanden har opdaget som Sandsynlighedens Resultat.

Krigen er jo Gentagelsernes Sum mere end noget andet.

Dette er for Resten ikke mit eget Udtryk, men noget, jeg har læst en Gang et eller andet Sted, jeg husker ikke længere hvor. Men det er rigtigt.

Da jeg nærmede mig mit Hjem, svandt imidlertid alle andre Tanker og gav Plads alene for Hjemfølelsens Glæde. Naar man har set, hvorledes den Jord, der er vi landsbyfødtes Helligdom mere end nogen

andens — fordi kun *vi* helt til Bunds forstaar dens og Bondens daglige Samliv og Samarbejde med hinanden og hans Hjærtes ømme Samfølelse med hver en lille, frodig Tue — naar man har set, hvorledes Krigen har hærget og for mangfoldige Aaringer ødelagt Tusinder af Bondeslægters trofaste og hengivne Arbejde med en frodig og livgivende Jord, der nu kun er den sørgeligste Goldhed og Øde, ja, saa er det en forunderlig Fryd paany at se sine Fædres Agre, som den Gang man forlod dem.

En saftiggrøn Eng med græssende og gumlende Kvæg, en Ager med gylden Rug i moden Kraft, eller en Have, hvor hver eneste lille Plet fortæller om trofaste og kærlige Hænders trolige og daglige Røgt for at give Liv og Vækst til det altsammen — det er en Oplevelse for os, der har været med til at sønder-trampe og til tifold at handle ilde mod Jordens Liv og øve Helligbrøde mod dens Væsen og dens Bestemmelse.

Det var en forunderlig, lykkelig Følelse, der greb mig her i mine Fædres gamle Land. Ganske vist havde Krigen taget meget fra os, megen Glæde, mange Haab, megen Lykke og, ikke mindst, saa megen sund og kraftig Ungdom. Men ét har den endnu ladet os beholde, det, der er vor Slægts Grundvold og det der gennem to Menneskealderes Kamp har været vor lykkeligste Eje og vor lykkelige Styrke: *den fædrene Jord* i al sin skønne og frodige Kraft. Den Jord der hver Dag fortalte os, at vi ikke alene kæmpede for vort eget, men ogsaa for dem, der skulde komme efter og kæmpe videre, naar vi en Gang var segnet. Den Jord, der stadig gav os den skønne Lære, at af alt, hvad der segner og døer, vokser der nyt med

rigere Kraft og frodigere Styrke, bare det bliver hegnet og hæget om med trofaste Hænder.

I mit Møde med dem derhjemme og med mit gamle Hjem var der noget tyst og stille. Det var ingen overstrømmende Glæde af den Slags, der kræver stærke Ord, for at give sig Udtryk. Det var ikke den Slags Frydefuldhed, der trænger til voldsom Udløsning. Det blev altsammen ikke til meget andet end faa Ord og sindig Tale. Men der var en forunderlig Lykke i det altsammen, en skælvende Herlighed, der boblede i mit Bryst og fik mig til at græde som jeg kun har grædt, den Gang jeg var Barn. Det var en Fortryllelse, som jeg slet ikke kan give Udtryk i Ord. Jeg syntes, der var saadan en skinnende Solglans over alt, og jeg blev saa fyldt med Ømhedsfølelse mod alt og alle, lige til det mindste, lille Kræ og til hver Blomst og hvert Blad i den gamle Have, der laa og smilede i sin gammelkendte Frodighed og Farvepragt.

Jeg gik som en beruset omkring og saa paa det altsammen. Jeg maatte se det igen, lige fra det yderste Markskæl med den gamle Hasselhæk, hvor jeg skar mine Flitsbuer som Dreng, og hvor jeg sled med min Nøddekrog om Efteraaret, og til de bittesmaa guldunede Kyllinger omme bag Kostalden og den ærværdige Hyld omme bag Ladens vestre, solvarme Gavl. Den gamle, knortede Hyld, som Bedstemor altid sagde, at vi skulde tage Hatten af for, thi den var god baade for Kolden og meget andet slemt, der kunde ramme Menneskene.

Jeg fyldtes med en Sum af Erindringernes Mangfoldighed, og de var saa friske og levende, som ingen Sinde tidligere, naar jeg havde været hjemme. Det

strømmede ind paa mig med helglemte og halvglemte Minder fra min Barndom og min Drengetid, naar jeg laa og solede mig paa et Hølæs hjem fra Engen med den sødlige Duft gennem alle mine Sanser, eller naar jeg laa og lugede i Roerne eller svang Leen saa Ryg og Lænder værkede, som om jeg var banket. Jeg huskede ogsaa de solfyldte Aftentimer udenfor Have-hegnet, Grøftekantens duftende Frodighed med Pibe-røg og Hænderne bagom Nakken i henslængt Velvære, mens Passiaren gik, sindig og sorgløs, om Byens Nyt og de allersidste Kærestehistorier.

Hvor var éns Liv dog lyst og frimodigt den Gang, og hvor var det, som vi saa de gamle kæmpe for, dog herligt og løfterigt mod det, der nu tog vore Liv og vore Kræfter og ødte saa meget af det, hvortil vi skulde sætte vor Lid i de Aaringer, der skulde komme, naar de ældre blev for gamle og gav os unge Styret, baade over Jorden og Fremtidshaabet.

Det var saa smukt, saa skønt, saa velsignet, alt-sammen, ikke mindst fordi jeg egentlig nu for aller-første Gang rigtig til Bunds forstod, hvad mit Hjem og mine Fædres Jord var for en dyrebar Klenodie.

En Grænseby, Juli 1917.

Hele Tiden, mens jeg gik derhjemme den første Dag, var Beslutningen om Flugten næsten ikke et eneste Øjeblik i mine Tanker. Jeg var saa optaget og saa glad ved alt det andet. Det var først om Aftenen, da jeg laa i min Seng i mit gamle Kammer i Gavlen mod Vest, hvorfra jeg havde det videste Udsyn hen over Egnen med de hvidkalkede Gaarde

og de levende Hegn til den ærværdige tungttaarnede Kirke, der stod som en Udkigsmand paa en Bakkekam og samlede os alle i Sorg og Glæde omkring sin ærværdige, hundredaarige Granitfod — det var først da, at det rigtig gik op for mig, hvad det var, jeg havde til Hensigt at forlade.

Saa jeg det maaske nogen Sinde igen. Betød *det*, at jeg havde besluttet mig til at vende Krigen og dens Kaar Ryggen, ikke samtidig det usigeligt trøstesløse, at jeg gjorde mig selv til *en Hjemløs* med det samme. Ogsaa dér, hvor jeg agtede mig hen, var der hvidkalkede Gaarde og levende Hegn og gamle, ærværdige Kirker, hvor Slægter kom og Slægter gik og til sidst fandt Stridens evige Hvile. Men *den* Slægtens gamle Jord, som min Far og min Farfar havde elsket og værget med en Trofasthedens Stædighed, der havde givet deres Liv sit egentlige og hellige Indhold, den skulde jeg maaske aldrig mere se og endnu langt mindre komme til at eje.

Det var en Tanke, der voldte mig bitter Smerte. Jeg syntes til sidst det var et Forræderi, jeg var ved at begaa, et Forræderi mod Slægten, mod Jorden, mod de Døde og de Levende, mod alt det, der var blevet kæmpet for og stridt for med en Hjærternes Trofasthed, der var vor Hæder og Ære.

Det blev til en søvnløs og hvileløs Nat, hvor alle Slags Bebrejdelser borede deres Brande i mit Sind og fik mig til at ængstes for mig selv. Jeg syntes til sidst jeg maatte opgive mit Forehavende og tage Døden eller Livet, saadan som Fremtiden og Skæbnen nu helst vilde det. Jeg syntes ikke jeg havde Ret til at forlade den Jord og det Hjem, der havde Arveret baade til mig selv og til mit Arbejde.

Jeg talte Dagen efter med min Far om det. Han smilede saa vemodsfuldt, da jeg gjorde ham Rede for mine Tanker. Men han gav mig ikke Ret. Han forstod saa godt, at jeg ikke kunde mere. Der var jo Grænser for, hvad et Menneske kunde yde, baade legemligt og aandeligt, og jeg havde sikkert ydet mit til det alleryderste.

— Og saa har vi jo Haabet, sagde han. Det Haab, der lever i os alle i denne frygtelige Tid. Men ikke Haabet alene, for det kan jo umuligt være Vorherres Mening, at vi skal lide alt dette for intet. Der maa komme en Lykkens Dag efter dette. Der maa være en Løn for at lide og miste. Det er ikke alene mit Haab, men det er ogsaa min *Tro*. Min urokkelige, sikre Tro. Og det er ikke min alene. Det er Troen hos os alle. Hvorledes skulde vi ellers kunne holde det ud altsammen uden at fortvivle. Og saa har vi jo da ogsaa din Bror tilbage.

Det kom saa stilfærdigt, men der var al en urokkelig Overbevisnings faste Styrke i min Faders Ord. Det var ikke en fattig Klamren sig til noget, der lurede med alskens daarlig Samvittigheds Tvivl i Krogene. Det var en sand og sund Gudsfrygts klippefaste Overbevisning om, at der ogsaa i dette Liv gives Løn for de Lidelser, der bæres i Ydmyghed.

En Grænseby, August 1917.

Saa kom den Aften, da jeg om Natten vilde forsøge at gaa over Grænsen. Jeg havde i Forvejen lagt alt til Rette med rolig Omtanke, og jeg mente jeg kendte Egnen, baade i Sol og i Nattens Mørke.

Jeg kunde oppe fra min Barndoms og Ungdoms Gavlværelse se over i det gamle Land. Det og vort gled saa stille og umærkeligt over i hinanden. Det var som om det hørte usvigeligt sammen efter Skabelsens Lov. Jeg husker saa tydeligt, hvordan jeg havde kunnet staa deroppe og paa Festdage se Flaget vaje i Sommersol og Sommerblæst. *De* Farver og Landet klædte hinanden og gjorde hinanden skønnere. De gled sammen i lykkelig Forening.

Klokken var blevet henad elleve, og det havde smaaregnet hele Dagen. Henad Mørkning begyndte det desuden at blæse op og Regnen tog til. Det var mørkt og koldt, da vi tog Afsked, og i det Øjeblik, da jeg havde rakt min Far og min Mor og min Bror Haanden til Afsked og Farvel — det allersidste maaske i dette Liv — meldte Frygten sig pludselig hos mig. Jeg frøs og det dirred gennem mig af Spænding og Afskedens fortvivlede Alvor.

De andre Dage havde jeg levet saa fortrøstningsfuldt i det Haab og den Tro, der var min Fars: Gensynets og Genforeningens. Men i det Øjeblik var det, som om det gik til Grunde altsammen. Jeg følte kun Afskedens Fortvivlelse. Jeg syntes det var som at staa ved et Dødsleje og sige Farvel til tre, hvis Hænder jeg trykkede for sidste Gang, og hvis kære Træk det aldrig mere vilde blive mig forundt at skue. Jeg havde mest af alt Lyst til at blive, hvor jeg var, og vende tilbage, hvorfra jeg kom, naar min Orlov var forbi, for dog ikke helt at miste Haabet om et Gensynets Mulighed. Men saa sagde min Far, idet han lagde Haanden paa min Skulder:

— Ja, saa Farvel da, min kære Dreng og Vorherre være med dig. Nu er det vist bedst, at du

kommer afsted. Hils det altsammen fra mig derovre. Altsammen du.

Saa rev jeg mig løs og gik med faste Skridt ud af Gaarden, tværs over Vejen og ind over Markerne, Jeg gik hurtig til og saa mig længe slet ikke tilbage. Al min Frygt og al min Tvivl var som blæst bort med det samme. Jeg bed alle mine Tanker sammen om dette ene, at nu var det Livet, det gjaldt, og nu maatte jeg være beslutsom og snarraadig. Jeg husker saa tydeligt, at jeg stod stille et Øjeblik og smilede hen for mig. Mit Sind var pludselig fyldt med al Spændingens mærkelige Fryd. Den er ufattelig og uforklarlig. Den er som en dirrende Længsel, en frejdig Spænstighed, en Følelse af svulmende Kraft og Mod og et koldt, næsten frysende Herredømme over alle Tanker og alle Kræfter, der synes at kunne gøre selv det umulige muligt.

Jeg vendte mig om. Min Krop laa i Damp. Indenfor min Uniform havde jeg et Sæt civilt Tøj paa. Uniformsfrakken snærede om mit Bryst, og jeg maatte løsne Knapperne et Øjeblik for at faa aandet helt og dybt ud. Mit Blik søgte hen i den Retning, hvor mit Hjem laa, og jeg kunde gennem Regnen og Mørket skimte en lille, spæd Lysprik. Jeg kunde skønne, at der maatte være tændt Lys oppe i min Barndoms og Ungdoms Gavlværelse. Jeg stod lidt og stirrede mine Øjne trætte gennem Mørket for at holde den lille Lysprik fast. Det var den allersidste Hilsen fra mit Hjem. Saa bøjede jeg Hovedet, og med hviskende Stemme bad jeg min Barndoms Aftenbøn. Derefter vendte jeg mig om og gik langsomt hen mod et Hegn, krøb forsigtigt igennem det og

havde, saavidt jeg vidste, en god Kilometer til Grænsen.

Jeg lænede mig mod Hegnet og pustede lidt, samtidig med at jeg saa mig omkring saa godt det lod sig gøre, for at være helt sikker paa Retningen. Jeg havde intet helt bestemt Holdepunkt for min Stedsans i det tunge, regnvaade Mørke. Jeg vidste kun, at Blæsten stod ind for stik Nordvest og at min Vej skulde gaa hen over et fladt Engdrag med et enkelt lavt Dige, lige inden jeg naaede Grænsen.

Da jeg følte mig helt sikker paa, at jeg havde fundet Retningen, lagde jeg mig ned og krøb langsomt fremad paa alle fire. Regnen piskede i hidsige Straaler mod min Ryg, og Vandet rislede gennem mit Tøj, paa mine Ben og ned ad mine Arme. Jeg fornam det imidlertid slet ikke som Kulde. Min Krop var gennemhedet som i Damp, og jeg kunde mærke hvert eneste af mit Hjærtes Slag som et smærtende Sting i Siden.

Saa jog jeg bægge Arme, næsten til Skuldrene, i en smal, vandfyldt Grøft, samtidig med at mit Ansigt huggede mod Vandet, saa jeg fik Mund og Næse fyldt og gispede af Kvalme. Men jeg kom hurtigt over og lagde mig derefter om paa Siden med Ryggen mod Blæsten og pustede ud. Mine Hænder var sorte og fedtede af slimet Mudder, og jeg kunde mærke Vandet svuppe i mine Støvler.

Da jeg havde ligget lidt, krøb jeg videre. Jeg var nu gennemvaad ind til Skindet, og jeg begyndte af og til at ryste af Kulde. Jeg fornam det som smærtende Trækninger ned over min Ryg og langs ned ad mine Ben til Knæet. Hver Gang jeg trak

Vejret, var det som om Kulden bed i mine Lunger og mit Aandedrag blev til haarde, hivende Stød.

Jeg maatte hvile mig paany. Jeg havde en underlig, sløv Søvnighedsfornemmelse, en Lyst til at blive liggende, lukke Øjnene og sove bort fra det hele. Men saa tog jeg mig sammen og krøb videre, indtil jeg naaede det Dige, som jeg vidste gik i lige Linje omtrent hen til Grænsen.

Jeg lagde mig i Læ af dette Dige og hvilede ud igen. Nu var der ikke mere end højst hundrede Skridt til det sidste hurtige Løb for at naa over. Men hundrede Skridt er en lang Vej, naar man hele Tiden skal kravle frem paa alle fire. Jeg laa længe og pustede og blev angst, hver Gang jeg kunde høre mit eget, hivende Aandedrag, og samtidig begyndte alle Nattens mærkelige og uforklarlige Lyde at ængste mig. Jeg syntes hvert Øjeblik, at jeg kunde høre listende Skridt og hviskende Stemmer. Jeg anstrængte mit Syn og min Hørelse til det yderste og krøb sammen som en Klump, dér hvor Diget og den flade Engbund mødtes.

Saa kravlede jeg langsomt og forsigtigt langs Diget, indtil det holdt op og den jævne Bund begyndte. Jeg lagde mig fladt ned, en lille Smule løftet paa Albuerne for at se efter Vagtposterne. Jeg laa længe og stirrede frem gennem Mørket og med Regnen og Blæsten piskende mod Ansigtet, men jeg kunde intet øjne.

Jeg vidste imidlertid, at de skulde være der, og til sidst saa jeg to mørke Skikkelser et Stykke borte. De kom langsomt mod hinanden, stod lidt stille, og gik derefter hver til sin Side.

Jeg laa lidt og aandede ud, rejste mig derefter

paa Hug og stirrede hurtigt og anspændt til bægge Sider. Og da jeg til sidst kun kunde øjne dem som to sorte Skygger, der straks efter gled ud i et med Mørket, rejste jeg mig og løb fremad, halvt sammenbøjet og med Hovedet dukket ned mod Brystet.

Jeg blev ved at løbe, sprang, snublede nogle Gange, rejste mig hurtigt og anspændt og fortsatte mit Løb. Jeg følte gennem alle mine Sanser, at dette var en Flugt for Livet. Det hamrede i min Nakke, det peb i mit Bryst af Anstrængelse og Spænding, det gennemvaade Tøj tyngede mig som en svær Byrde og gjorde mine Ben til Bly og hele min Krop dirrede.

Til sidst begyndte mine Ben at slingre under mig, jeg kunde ikke faa Vejret mere, og til sidst segnede jeg om paa en Græsmark i noget Kløver, der duftede stærkt og sødt, og krøb sammen som en træt og forpint Klump.

Jeg véd ikke, hvorlænge jeg laa saadan. Jeg havde bare én eneste Følelse: at jeg var træt og at jeg skulde hvile, saa kunde der ske hvad som helst der vilde. Det var mig i det Øjeblik fuldkommen ligegyldigt. Jeg frøs, mine Klæder var som limede til min Krop, og mine Ankler smærtede. De vaade Støvler klemte som en Tang om Hælen og i Svangen.

Jeg kunde høre Blæstens Sus som en stadig syngende Tone, Regnen piskede mod mit Ansigt og jeg lukkede Øjnene, pressede dem haardt sammen, saadan som jeg husker jeg gjorde, da jeg var Dreng, naar det var mørkt og alting omkring mig syntes at gemme noget ondt og lurende.

En Grænseby, August 1917.

Jeg kom ikke længere med mit Skriveri sidst. Jeg blev med et saa træt og syntes jeg fik den samme selvopgivende Fornemmelse, som den Gang jeg laa i Regnen og Blæsten med Duften af den drivvaade Kløver omkring mig.

Men nu fortsætter jeg i Aften. Det er Vejr til det. Regnen pisker i haarde Stød mod min Rude, og jeg kan høre Blæsten fløjte hen over Hustagene. Det er Vejr til at gaa over i, og Vorherre være naadig mod dem, der er paa Færde i Nat. Det er vist mange. Der er i hvert Fald kommet saa mange over i de sidste Nætter.

Da jeg havde ligget en Tid, rejste jeg mig og gik langsomt videre hen over Marken. Jeg havde paa Følelsen, at jeg maatte være paa den rigtige Side, men jeg var alligevel ikke helt sikker paa det. Jeg stod nogle Gange stille og saa mig omkring, men jeg kunde intet se gennem det regnslørede Mørke, og der var ikke andre Lyde, der naaede mit Øre, end Blæstens vemodige Stønnen hen over den vaade Jord.

Da jeg havde gaaet lidt, øjnede jeg Lys et Stykke borte. Det var et blegt Skær som af en ensom Stjerne, der uanet dukker frem mellem ilsomme, tunge Skyer. Jeg satte Kursen efter dette Lys og lidt efter stod jeg udenfor et lille Husmandshus ved en snæver opkørt Markvej.

Der var ikke rullet ned for Vinduerne, eller noget trukket for, og jeg gik derhen og kikkede forsigtigt ind. Jeg saa en halvgammel Kone, der sad ved et Bord med Hænderne foldede paa Bordpladen.

Hendes Ansigt havde det rolige Udtryk, som Ansigter næsten altid faar, naar man sidder og hører paa en enstonig Stemmes stadige, graa Lyd. Overfor hende sad en arbejdsklædt, graasprængt Mand med en Avis foran sig og læste. Jeg kunde se dens Titel. Den hørte hjemme dér, hvor jeg var søgt hen.

Jeg var altsaa paa den rigtige Side, og i samme Øjeblik følte jeg mig ubeskrivelig glad. En rolig, men alt overskyggende Glæde fyldte mit Sind og lod mig glemme baade Kulde og Spænding og Angst. Det var som en lys og lykkelig Opvaagnen efter en ond Drøm, og jeg husker, at jeg lænede mig mod Muren og aandede ud i frimodige Drag.

Jeg fandt mit Ur frem og saa paa det ved Vinduets svage Lysskær. Det viste omtrent halvto. Jeg havde altsaa brugt halvtredie Time til at tilbagelægge de godt to eller tre Kilometer, der var fra mit Hjem og til dette ensomme Hus. Jeg syntes, at disse halvtredie Time havde været som en lang, ond Tid. Jeg syntes det var baade Dage og Uger siden jeg forlod dem derhjemme, Dage og Uger siden jeg trykkede deres Hænder og min Far lagde sin Haand paa min Skulder til det sidste Farvel.

Saa gik jeg om til Husets Indgangsdør i Gavlen. Den var ikke laaset, og et Øjeblik efter stod jeg i en trang, stenpikket Forstue. Der førte en Stige op til Loftet og et svagt Lysskær gled ud gennem Dørens Utæthed inde fra Stuen.

Jeg hørte en Hund knurre og derefter smaagø inde bag Døren og nogle Ord, som jeg ikke kunde forstaa.

Lidt efter blev Døren aabnet og Manden stod foran mig. Han saa sig omkring og derefter paa

mig. Samtidig hørte jeg Konen derindefra spørge med træt Stemme:

— Er det én af dem derovrefra, Hans.

Derefter svarede Manden, idet han rakte Haanden frem imod mig:

— Det er det nok. I Guds Navn, kom kun indenfor.

Konen havde nu ogsaa rejst sig, og idet hun strøg glattende ned over det tærnede Bomuldsforklæde, sagde hun med et varmt Smil:

— Sagde jeg det ikke nok, Far, at vi fik Gæster i Nat. Det er jo altid i den Slags Vejr, de kommer.

Saa fik jeg min drivvaade Uniform af, mine Støvler og Strømper ogsaa, og et Par lune Sivsko paa, og derefter blev jeg bænket ved Bordet derinde. Lidt efter blev der sat Mad og varm Drikke foran mig, men der blev hele Tiden ikke spurgt om ret meget. De to var tavse og stille, men gennem Tavsheden og Stilheden lyste der en Kærlighed og en Omhu, som jeg aldrig vil glemme dem.

— Der kommer saa mange den Vej her, sagde Konen en Gang til mig, mens hun saa paa mig med et skønt Smil. Men der er vist ogsaa mange, som har haft det rigtig ondt.

Da jeg havde spist, sagde Manden:

— Skal vi saa gaa til Ro. Det er den Vej her. De kan jo nok ligge i Høet oppe paa Loftet, for anden Plads har vi ikke. Vi er jo kun Smaafolk.

Saa tændte han en Lygte, og da vi var kommet ud i den stenpikkede Forstue og op ad Stigen til Loftet, rakte han mig Haanden og trykkede dem varmt.

— Godnat, sagde han, og sov nu godt. Der laa

ogsaa én heroppe sidste Nat. Han var kun atten Aar, stakkels Knægt.

Saa satte han Lygten fra sig og krøb ned ad Stigen. Jeg kunde høre hans Træskos Klampren mod Forstuens Stenpikning og en træt Rømmen.

Ja, saa er der egentlig ikke mere at skrive om, thi at skildre den Følelse af Glæde og Befrielse, der beherskede mig, da jeg laa i det lune, duftende Hø, formaar jeg alligevel ikke. Jeg sov som en Sten og drømte saa smukt. Jeg drømte at jeg laa i min Barneseng derhjemme, og at min Mor sad hos mig og foldede mine Hænder i hinanden, mens hun hviskede, saadan som hun altid gjorde, da jeg var Barn:

— Saa beder vi din Aftenbøn sammen, min Dreng, for at du kan vaagne i Morgen med et Smil.

Og jeg husker det saa tydeligt. Jeg smilede, da jeg den næste Morgen slog Øjnene op og saa Solen skinne ind gennem det lille Tagvindue og hen over Loftet.

Jeg var jo, Gud ske Tak, borte fra alt det onde. Jeg var i det kære, gamle Land.

En Grænseby, August 1917.

Nu har jeg været her i Byen i otte Dage og det er vist egentlig paa Tiden, jeg tænker paa at faa noget at bestille. Jeg tror jeg tager ud til Lærer H i V i Morgen. Han er jo kommet saa tit derhjemme, han kan sikkert give mig et godt Raad, og saa faar jeg samtidig Lejlighed til at hilse hjemmefra. For Resten er der saamænd nok, der vil tage sig af mig

med Elskværdighed og Venlighed, men jeg holder nu alligevel mest af at have det for mig selv. De er meget rare, mine kære Landsmænd, men de er saa nysgerrige, og de vil hele Tiden have, at jeg skal fortælle. Det er sært, de ikke kan forstaa, at jeg helst holder alt det, der nu ligger bag mig, paa Afstand og taler saa lidt om det, som muligt. Det er undertiden næsten som om de finder noget særligt tiltalende ved en rigtig voldsom Udmalen af Krigens Lidelser.

Jeg er for Resten ligefrem blevet fed og rund de otte Dage, jeg har været her. Jeg synes næsten jeg strutter mere, end man har Lov til, naar man har været i Krig i tre Aar. Jeg ser vist nærmest ud, som om jeg hele Tiden har ligget i min kære Mors Dragkisteskuffe, pakket godt ind i Vat. Men der er sandelig heller ingen Mangel her i Byen, skønt de gaar og jamrer allesammen. Jeg kunde unde min Bror saadanne otte Dages god Affodring, saa kunde han maaske ogsaa igen faa runde Kinder.

Det er ækelt med den Jamren. Vi fik for Eksempel i Dag en rigtig god, dansk Øllebrød og bagefter Klipfisk, oven i Købet med Smør. Men der var naturligvis et Par Stykker, som syntes, at det ikke var godt nok.

— Saadan noget Hundemad, var der én som sagde efter Middagen, og det giver man tres Kroner for om Maaneden.

Han skulde bare prøve, hvad det betyder at tørste og sulte og ikke vide, hvornaar man igen faar ordentlig Mad.

Jeg husker en Gang, da vi ikke havde faaet noget at drikke i fire Døgn. Vi laa ude i den yderste Linje og al vor Drikke var sluppet op. Vi gik med Smaa-

sten i Munden, for at narre lidt Spyt frem, og der var ingen Udsigt til, at det kunde blive bedre foreløbig. Franskmændene holdt en saadan Spærreild vedlige, at det var umuligt at faa noget som helst ud til os. Det endte med, at vi ved Nattetid kravlede paa alle fire op af Skyttegraven og et Stykke hen ad Jorden, hvor der var en stor Vandpyt. Her drak vi af det Vand, der var, i Selskab med stinkende Kadavere, som under alle andre Omstændigheder vilde have fyldt os med Afsky. Men det var der saamænd ingen, der tænkte paa, den Gang. Vi var kun glade ved, at vi i det hele taget kunde faa noget fugtigt at læske os paa.

Eller den Gang vi forfulgte Russerne ovre i Polen. Det gik saa hurtigt, at Forplejningen ikke altid kunde følge med, og der var to Døgn, da vi ikke fik noget Mad. Vi levede af Kaalblade og de Brødstumper, vi kunde finde dér, hvor Russerne havde været. De spiste aldrig Skorpen paa deres Brød, og saadan en Brødskorpe smager godt, naar man er sulten og ikke kan opdrive andet.

Kaalbladene var heller ikke daarlige. Russerne brugte at bage deres Brød paa saadan et Kaalblad, og der var altid levnet noget paa det, der smagte af Mad og Fedt.

Jeg kunde have undt ham med Hundemaden saadan en lille Tur, saa vilde han nok en anden Gang lære at sætte mere Pris paa Øllebrød og Klipfisk.

En Grænseby, August 1917.

Jeg besøgte i Gaar Lærer H. Han bor dejligt midt i en gammel, frodig Have, hvor Roserne nu staar i det skønneste Flor. Jeg kom tidligt paa Formiddagen og var med ham i Kirke. Det var herligt, igen en Gang at høre dansk Salmesang og en Prædiken paa dansk. Og saa den gamle Kirkeklokkes Kalden. Nede hos os tier de nu, og Taarnets Gab er tomt. De fik andre Opgaver, der vanhelligede dem. Jeg synes det danske Sprog lyder saa forunderlig smukt i saadant et gammelt, roligt Kirkerum. Og saa var det jo ogsaa en ganske anderledes Prædiken, end dem, jeg var vant til fra Fronten, hvor jeg i tre Aar aldrig har hørt andet end tysk Feltgudstjeneste og ikke andet end onde, selvforgudende Ord. Det var altid ligegyldigt, hvad der prædikes over, det endte altid med hadefulde Ord mod vore Modstandere, der fremstilledes som onde og djævelske Mennesker, som vilde udrydde al Gudsfrygt paa Jorden og ødelægge Guds udvalgte Folk. Men derfor skulde vi ogsaa lære dem, at vor Sag tillige var Guds Sag, og at al vor Gerning var ham til Velbehag, fordi vi var kommet som dem, der ligesom de gamle Korsfarere, skulde føre Troen til Sejr over de vantro, letfærdige Franskmænd og de løgnagtige Englændere.

I Guds Navn, slaa dem ned de Hunde, dermed gør I en Gud velbehagelig Gærning og tjener Jert Fædreland og den Almægtiges Sag.

Ja, det er virkelig sandt, saadan blev det altid udlagt for os.

Lærer H udtalte sin Glæde over, at jeg saa lykkeligt var sluppet bort fra det altsammen og

haabede, at min Bror dog maatte blive skaanet. Jeg sagde ham, som sandt var, at jeg havde haft Samvittighedsnag, fordi jeg var gaaet over. Men han beroligede mig og sagde, at det skulde jeg saamænd aldrig skænke en Tanke, alting gik nok som Retfærdigheden vilde. Denne Gang var der ingen som helst Tvivl om, at Sønderjylland nok skulde blive dansk igen. Hans Hjærte sagde ham det, sagde han, og saa længe jeg bare var dansk i mine Tanker og mit Hjærte, var der ikke noget at være ked af. Det var enhvers Pligt at gøre alt efter sin Formue, og det følte han sig overbevist om, at jeg havde gjort. Men naar jeg vidste med mig selv, at jeg ikke kunde mere, saa var jeg i min gode Ret til at gaa over. Saadan noget maatte enhver gøre, som hans Sind bød ham, og med det var der ingen, som havde Lov at gaa i Rette.

Jeg var glad ved at høre Lærer H tale saaledes. Han er en brav dansk Mand af god, sønderjysk Æt.

Vi talte for Resten en hel Del om de onde Kaar, som de danske havde maattet friste dernede, og den Mangel paa Medfølelse og Menneskelighed, der saa tit har præget alle Myndighedernes Handlinger.

Han fortalte om, hvorledes hans Far en Gang var blevet behandlet og sagde, at hans Erindring herom altid havde fyldt ham med Had og Forbitrelse.

Hans Bedstefar boede i H og var en meget anset Mand dér. Hans Far, der var født i Fyrrerne, havde været dansk Soldat og hørte til dem, der den Gang aldrig kunde komme hjem, uden med Fare for at blive fængslet. Saa var det en Gang, at Lærer Hs Bedstefar laa for Døden, og hans Far vilde ned for

at tage Afsked med ham. Det lykkedes ham ogsaa at komme derned en Nat uden at nogen, i hvert Fald tilsyneladende, havde lagt Mærke til det, og hele Dagen holdt han sig inden Døre og sad ved sin Fars Dødsleje. Imidlertid maa der alligevel have været nogen, der var kommet under Vejr med, at han var hjemme, thi hen paa Aftenen kom Gendarmen til Huset og skulde anholde Lærer Hs Far.

Udenfor Huset mødte Gendarmen Naboen, der sagde, at han dog vilde henstille til ham, ikke at trænge ind i Huset, thi den gamle H laa for Døden, hvortil Gendarmen svarede, at det var ham ligegyldigt, det var ikke den gamle H, men Sønnen, han skulde have fat i, og han vidste bestemt, at han var hjemme.

Inde fra Hs Fars Hjem havde man imidlertid til alt Held lagt Mærke til Gendarmen, og Hs Far fik i største Hast samlet sit Tøj sammen, trykket et Kys paa den dødssyge Fars Pande, og slap afsted ud af en Bagdør, hen gennem nogle Haver og uden om Byen til Landevejen nordpaa. Ikke to Minutter efter kom Gendarmen ind i Huset og gennemsøgte det allevegne, var inde i den gamle Mands Dødsværelse, gav onde Ord af sig og truede og knubsede Datteren, der var den eneste Tilstedeværende, paa det skammeligste.

Heldigvis lykkedes det Hs Far at slippe bort. Det var mørkt den Aften, og der var ingen, som lagde Mærke til hans Flugt. Men han maatte, lidende af Astma som han var, og forpint til det yderste, løbe som en forjaget og forfulgt, indtil han endelig slap over Grænsen og kunde komme med et Tog hjem.

Lærer H, der den Gang var ganske ung, kunde

endnu saa tydeligt mindes, hvor oprevet og ophidset hans Far var, da han kom hjem. Han var hvid som en Dødning og laa meget længe syg. Han fik formodentlig ogsaa ved den Lejlighed det Knæk, der lagde ham i en tidlig Grav.

En halv Time efter at det var lykkedes ham at flygte, døde for Resten hans Far. Han havde kaldt paa Sønnen til det sidste og døde med hans Navn paa Læberne.

Jeg synes, sagde Lærer H, at en saadan Handling baade var brutal og hjerteløs, og saadan noget kan kun Tyskere finde i sin gode Orden. Ingen anden Nation i Verden vilde handle saaledes. Tildragelsen skabte hos min Far et brændende Had til alt Tysk, og ogsaa hos mig har det altid holdt Hadet levende. Jeg synes det er saa naturligt. Jeg véd godt, at Gendarmen var kommanderet til det, han gjorde. Han havde sin Befaling at gaa efter, og Autoriteterne havde oplært ham i Brutalitet og Voldslyst. Men jeg synes rigtignok ogsaa at han, hvis han havde haft den mindste Smule Hjærte i Livet, hvad for Resten ogsaa gælder hans Overordnede, kunde have undgaaet at handle, som han gjorde. Jeg synes, at det Menneske, der sidder ved sin Fars Dødsleje, skal være fredhelliget, og jeg har aldrig kunnet lære at forstaa, at *det* ikke kunde gaa forud for det ganske ligegyldige, om de fik fat i min Far, eller ej. Han var jo dog ingen Forbryder, som det under alle Omstændigheder var nødvendigt at sikre sig.

For Resten raadede Lærer H mig til at tage til København, saa snart som muligt. Man véd jo aldrig, hvad der kan hænde, sagde han. Det var i hvert Fald det sikreste, ikke at opholde sig for nært ved

Grænsen. Han gav mig desuden en Anbefalingsskrivelse med til Direktør B, som han mente nok kunde hjælpe mig til at faa et eller andet at bestille.

En Grænseby, August 1917.

Jeg hørte i Dag en ganske pudsig Historie, som jeg tror jeg vil skrive ned her. Det var Købmand V, der fortalte mig den, saa den er ganske sikkert rigtig nok.

Der har i den seneste Tid været ikke saa faa Flygtninge, som er sluppet heldigt over, og det siges, at det er en ung Mand fra et af Grænsesognene, der har hjulpet dem med det. Det paastaas, at han paa én eller anden Maade er blevet gode Venner med nogle Vagtposter, der lukker Øjnene i mod et passende Vederlag. De kaldte ham for Resten *Eksportøren*, og det er jo et meget godt og betegnende Navn. Han skal have hjulpet en Snes Stykker over i Løbet af den sidste Maanedstid, og det er hidtil gaaet godt og uden Uheld af nogen Slags.

Imidlertid, fortaltes der nu, var man i Myndighedernes Kreds dernede begyndt at finde ham upaalidelig, og en Aftenstund for nogle Dage siden fik han af gode Venner et Vink om, at han vist nok gjorde bedst i at fortrække, dersom han ikke vilde risikere det værste.

Han var ikke sén til at følge dette Vink, og den samme Nat lykkedes det ham uden synderligt Besvær at slippe hjemme fra og over Grænsen. Desværre er han noget glad ved Spiritus, og af Glæde over, at det var gaaet ham saa godt, turede han hele Dagen

om paa Gæstgiverier med gode Venner og fik sig en Perial, der hen paa Aftenen gjorde ham ganske omtaaget.

I sin Omtaagethed maa han ikke rigtig have vidst, hvad han foretog sig, thi ganske tidligt den næste Morgen dukker han pludselig op hjemme, endnu ikke helt klar. Han var i sin glade Perial gaaet over Grænsen igen. Hvordan han var sluppet over, havde han ikke den allerringeste Anelse om. Han kunde slet ingen Ting huske af, hvad der var sket.

Hjemme blev der selvfølgelig megen Forskrækkelse over, at han helt uanet dukkede frem igen, og af Frygt for, at der maaske kunde hænde noget slemt, fik man ham lempet op i en Skorsten. Her sad han saa, sikkert med Hjærtet i Livet, den hele Dag til langt hen paa Aftenen, da det var blevet mørkt. Saa maatte han paa Farten igen, og ogsaa denne Gang lykkedes det ham virkelig at slippe heldigt fra det. Han naaede over, uden at nogen lagde Mærke til det, men han havde maattet ligge det meste af et Par Timer i en Rugmark, fordi det blev Maaneskin, og han var ikke saa ganske lidt forkommen og forfrossen.

— Æ troer, æ skal være total no, sagde han til én af dem, han talte med hen paa Dagen og som han fortalte om sit Eventyr. Æ har int Lyst til aa sid i en Skorsten jen Gang til i næsten tyw Stuen. Det er immer en skidt Spas, det.

Men om han virkelig blev total efter den Historie, har jeg for Resten ingen Viden om.

København, August 1917.

Saa er jeg da kommet til København og har talt med Direktør B. Det var en jævn og rar Mand, der tog meget venligt imod mig og lovede, at han skulde gøre for mig, hvad han kunde. Han mente nok, at han kunde skaffe mig noget at bestille inden ret længe. Jeg kan for Resten ogsaa godt trænge til det, thi der begynder nu at gaa slemt Svind i mine Penge, og jeg véd ikke, hvor jeg skal faa nogen fra, naar de slipper op.

Jeg har faaet lejet mig et lille Værelse i G=gade. Det er ikke ret stort og det er temmelig mørkt. Solen ser jeg ikke meget til, og jeg har bare nogle grimme, halvfattigt udseende Huse til Genbo. Desuden er der det meste af Dagen en evig Larmen af legende og hujende Børn. Men det virker alligevel oplivende. Det er saa længe siden, at jeg har hørt Børn lé af et glad Hjærte. Dér, hvor jeg i de sidste tre Aar har truffet Børn paa min Vej, har de altid grædt og været ulykkelige, raabt paa Far og Mor og set deres Hjem gaa til Grunde. De smaa Stakler. Jeg tænkte tit paa, hvordan det skulde gaa dem og hvor= dan de kom igennem det altsammen. Det er for= færdeligt at høre Børn jamre og skrige og se dem klynge sig til en forjaget og fortvivlet Mors Haand, eller kalde paa en Far, der er død. Det var næsten ikke til at holde ud til Tider.

For øvrigt føler jeg mig saa ensom. Jeg har kun én Gang før været i København, og det var kun i nogle faa Dage. Jeg kender slet ingen Mennesker. Det er mig fremmed, alt hvad jeg ser. Jeg kunde godt sætte mig stille hen og græde over det under=

tiden. Jeg gjorde det i Aftes. Jeg indrømmer det, for jeg synes ikke, der er noget mærkeligt i det.

Jeg havde gaaet og set mig om det meste af Dagen, for at faa Bugt med Tiden. Jeg var helt ude i Dyrehaven og ved Eremitagen. Der var for Resten dejligt derude, og jeg laa længe ligesaa lang jeg var i Græsset nedenfor Slottet og lod Vorherres glade Sol bage mig godt igennem.

Men da jeg kom hjem og det var blevet mørkt, kom Ensomhedsfølelsen over mig og jeg satte mig hen i en Krog og græd. Det kan godt være at der er mange, som slet ikke kan forstaa det. De vil formodentlig sige, at jeg maatte være glad til, at jeg var sluppet velholden bort og havde bevaret baade Liv og Førlighed, og det kan de naturligvis paa en Maade have Ret i.

Men der er alligevel noget nedslaaende i det at føle sig ensom, og at være saa ensom, at man ikke har ét eneste Sted at tye hen med sine Sorger og Bekymringer. Og Sagen er den, at jeg jo ikke alene er ensom, men jeg er ogsaa *hjemløs*. Det eneste Sted i Verden, hvor der er rigtig godt at være, kan jeg ikke tage hen. Jeg kan hverken tale med min Far eller min Mor eller min Bror. Jeg kan ikke en Gang skrive til dem. Det tør jeg ikke, og de fik sikkert heller aldrig mit Brev, selv om jeg skrev. Og de kan heller ikke skrive til mig. De véd ikke, hvor jeg er. De ved ikke en Gang, om jeg er sluppet heldigt over. Det kan jo ligesaa godt tænkes, at jeg ligger et eller andet Sted med en Kugle i Brystet.

Nej, jeg er *hjemløs*. Jeg véd ikke, om jeg nogen Sinde ser dem derhjemme igen, eller om jeg nogen Sinde skal sætte min Fod paa den kære, kendte Jord,

hvor jeg saa tidt har gaaet og sunget bag en Plov, eller med en Le i Haanden. Den Gang forstod jeg slet ikke, hvor lykkelig jeg var, men nu har jeg lært at forstaa det. Nu véd jeg, hvad et Hjem er for et forunderligt, fredlyst Sted, hvad et Hjem er for en kostelig Gave.

Jeg kan se det altsammen for mig, og det kunde jeg ogsaa i Gaar Aftes. Jeg syntes den laa lige foran min Fod, den gamle, hvidkalkede, straatækte Gaard med de to Længer, Pumpen midt i Gaarden og Haven med Flagstangen, der staar og venter paa sit, og de mange, glade Blomster. Og alle de grønne, frodige Marker. Men det var altsammen kun som en svigefuld Luftspejling, der forsvandt, og der blev ikke andet tilbage end en lille, mørk Stue med en Smule Skær fra Gadelygten gennem mit trerammede Vindue.

Maaske ser jeg det aldrig mere paa anden Maade. Maaske bliver jeg en hjemløs for Resten af mit Liv. Jeg kan maaske faa Lov til at staa ved Grænsen og se ind i dette forjættede Land. Men i Landet faar jeg maaske aldrig Lov at sætte min Fod.

Jeg sad i Aftes og ønskede, at jeg kunde gaa hen og stryge min kære, lille Mor over Haaret, kysse hende og fortælle hende, hvor jeg elsker hende og hvor jeg er hende taknemmelig for alt det gode og smukke, hun har lært mig. Hun var altid saa glad og hun sang næsten altid. Og jeg kunde altid saa roligt og tillidsfuldt komme til hende med alle mine smaa Sorger. Hun forstod det altsammen saa godt, og jeg er aldrig gaaet fra hende en saadan Stund, uden med Trøst og med Glæde i Hjærtet.

Og naar jeg kommer til at tænke paa det, synes

jeg altid, at jeg vist ikke har været saadan imod hende, som jeg burde. Jeg har vist alligevel ikke holdt nok af hende, eller vist hende, saa tit som jeg burde, hvor inderlig kær hun var mig og hvor taknemmelig jeg var, for al hendes milde Kærlighed.

Hvor jeg husker, hvordan hun, da jeg var en lille Dreng, altid pakkede Dynen godt omkring mig, naar jeg var kommet i Seng, og foldede mine Hænder, mens vi bad Aftenbønnen sammen. Den gamle, kønne Bøn:

Gud Fader i det Høje i Varetægt mig tag,
for Synd og Sorg og Fare,
du naadigt mig bevare,
som du mig ledet har i Dag.

Jeg synes, jeg kan høre hendes milde, varme Stemme mod mit Øre. Jeg synes, jeg kan mærke hendes bløde Hænder om mine, hver Gang jeg tænker paa det.

Mon det ikke er saadan, at man kan tænke sig frem til en andens Sind, bare man vil, og bare man tænker med al den Kærlighed, man ejer og evner. Jeg tror det er saadan. Jeg tror, at min kære, lille Mor i dette Øjeblik ogsaa tænker paa mig og at vore Sind og vore Tanker mødes i den inderligste Omfavnelse. Ikke sandt, Mor, i dette Øjeblik tænker du ogsaa paa din Dreng. I dette Øjeblik mødes vore Tanker, og du tænker ogsaa paa den Tid, da du lagde mig til Ro i min Seng, og paa den Gang jeg var lille og vi bad Aftenbønnen sammen og du kyssede mig saa ømt til Godnat, for at jeg kunde vaagne glad og med et Smil.

Men ser jeg dig nogen Sinde mere, Mor. Ser jeg dig nogen Sinde mere. Er jeg ikke fordømt til

alle Dage at være en hjemløs, der ikke tør sætte sin Fod paa sin fædrene Jord. De siger ganske vist alle sammen, at naar alt dette onde er endt, saa er vi danske igen dernede, og kan hejse det Dannebrog, der ligger og venter i saa manges Gemmer. Ja, vist saa. Men hvem giver mig Brev paa det. Hvem ejer noget som helst andet end det lønlige Haab, naar det kommer til Stykket.

Hvad er det dog, vi har forskyldt allesammen, at vi skal lide alt dette, bare fordi vi elsker det Land, der var vore Fædres, saa inderligt og dybt.

København, Sept. 1917.

Jeg har nu faaet mig en Plads paa et Lager, hvor jeg har en Slags Opsyn med Indpakningen. Det er Direktør B, der har skaffet mig Pladsen, og jeg var i Dag oppe for at sige ham Tak derfor. Han spurgte mig, om jeg nogen Sinde læste Aviser derhjemme fra, og da jeg svarede Nej, lovede han mig at sende mig *Hejmdal* hver Dag, naar han havde læst det.

Det er da altid ligesom en Slags Forbindelse med alle dem derhjemme. Det er jeg glad ved.

For Resten har jeg det godt nu. Det hjælper altid, at have noget at bestille. Saa er det kun Aftenerne, det gælder om at komme igennem.

Jeg traf L. i Gaar. Han er fra H, men har ikke været hjemme siden Krigen brød ud, og han har for Resten været dansk Soldat. Han har haft en stor Maskinforretning dernede sammen med sin Bror, der ligger ved Fronten. Nu er den gaaet helt i Stumper for dem, i hvert Fald foreløbig. Vi talte om, at han

skulde søge at komme i Forbindelse med dem derhjemme, og se at faa dem meddelt, hvordan jeg har det. Han kommer saa meget omkring her i Landet og han mente nok, at han kunde finde én eller anden Udvej. Bare han kunde. Det vilde alligevel være os allesammen en stor Glæde. Jeg synes alting kunde blive meget lysere, bare vi fik lidt at vide om hverandre.

København, Sept. 1917.

Det er forfærdeligt, at se Listen over alle de Døde. Der er næsten ikke en eneste Gang, uden at jeg læser et Navn, jeg kender. Jeg ser i Dag, at Jørgen N. fra S er falden i Frankrig. Han har været med omtrent ligesaa længe som jeg, og han var eneste Søn. Vi rejste sammen hjem paa Orlov sidst. Han hørte til de allerbedste derhjemme. Der var Førerkræfter i ham, haabede vi alle, og der er ingen Tvivl om, at vore Haab vilde have slaaet til. Jeg har kun kendt meget faa Mennesker, der kunde brænde for en Sag, som han. Der kunde, naar han blev ivrig, komme en saa glødende Ild i hans Øjne, at han betog os allesammen og ligefrem tvang os ind under sin Vilje.

Og hans stakkels lille Kæreste. Jeg talte med dem bægge, to Dage inden jeg gik over. Vi var nogle unge samlet hos S. i P. og der var de ogsaa til Stede. Han var frejdig og ildfuld som altid, og hans Tro paa, at vi efter denne Krig bliver danske igen, var saa urokkelig som noget.

— Tror I virkelig, sagde han, at det hele ender i det blaa og at Verden bliver den gamle paany, naar

alt dette en Gang er forbi. Nej, saa begynder først de store Omvæltninger, saa kommer den Tid, da Verden skal nyskabes. Thi dette, Børnlille, er ikke en Sten i et Gadekær, der giver nogle smaa, lullende Ringe, som næppe nok naar ind til Bredden, og saa for Resten et Øjeblik efter den samme glatte og søvnige Ro. Nej, ser I, dette er et Verdenshav i det vildeste Oprør og med Stormflodsbølger mod alle Kyster, og den Slags Ting ender ikke i et Gadekærs fredsommelige Idyl. Der vil gaa meget til Grunde og der vil komme meget nyt op. Det kan maaske endda spænde nogenlunde roligt af i de Lande, der sejrer, men for dem, der taber, bliver det sikkert drøje Tider. Tror I virkelig det kan gaa stille af dér, efter Aaringers Lidelser og Savn og Elendighed, og at Folk straks er villige til at falde til Leje i de gamle Folder og tro paa de gamle Guder. Saadan noget kan jo kun de enfoldige mene.

Nej dette er Ragnarok, og hold I kun Jert Dannebrog rede. Jeg er ganske vist ikke Profet, og jeg giver mig heller ikke ud for at være det. Jeg tænker mig bare fornuftigt om, det er det hele.

Hvor jeg mindes hans sikre Smil og hans energiske Kast med Hovedet, da han havde sagt det. Det var herligt at se.

Senere paa Aftenen saa jeg ham og hende gaa med hinanden om Livet ude i Haven og smile saa lykkeligt til hinanden. Et Øjeblik stod de stille og han plukkede en lille rød og hvid Rose og satte dem sammen i hendes Haar.

Saadan var han. Det brændte altid i hans Sjæl efter at bekende, hvad han var. Og nu er han ikke mere i Live. Det er tungt at se, hvorledes de aller-

bedste saa tidt gaar til Grunde, skønt man skulde synes, at Vorherre maatte have skabt dem, netop for at de skulde leve længe og virke til hans Ære.

Jeg mindes for Resten en Historie fra den Gang han var Dreng og lige var kommet i Skole. Vi sad en Tid paa Skolebænk sammen, og allerede den Gang var der noget stærkt og usædvanligt i hans Barnesind.

En Dag spurgte Læreren ham, hvilket Land der var hans Fædreland, og Jørgen svarede rapt og hurtigt:

— Det er Danmark.

Læreren sendte ham et ondt Blik og svarede vredt.

— Er du forrykt, Dreng. Dit Fædreland er Tyskland. Vil du behage at huske det.

Jørgen sad et Øjeblik og smilede et stort og frimodigt Barnesmil, og derefter sagde han:

— Ja *min* Fatter plejer nu ellers altid at sige, at det er Danmark, og han lyver aldrig.

Jeg husker, hvordan alle vi andre Drenge dukkede Hovedet og var sikre paa, at nu endte det da rent galt for Jørgen. Men mærkelig nok tog Læreren det hele fra den fornuftige Side og lod, som havde han intet hørt. Han lod Jørgen beholde det sidste Ord, og saadan var det altid senere. Jørgen fik altid det sidste Ord. Han krævede det ikke, han var ikke af den Slags Dumrianer. Men han fik det. Vi bøjede os for ham, fordi vi følte med os selv, at han var den stærkeste og den klogeste.

Du kære, gode Jørgen, nu hviler du formodentlig i en navnløs Grav i et fremmed Land, og det bliver ikke Sønderjyllands Blomster, der skal plantes og spire over din Tue, eller Dannebrog, der skal sænkes til din Ære. Men du vandt dig en stolt Plads i alle

vi unges Hjærter, og vi skal altid mindes dig som én af de allerbedste.

Farvel Jørgen, Farvel, Farvel, fra en af dine Venner, der gærne vil tro ligesaa ildfuldt og brændende som du, bare han havde Kræfter dertil.

København, Okt. 1917.

Det er mærkeligt, hvorledes selv den allermindste Ting kan gøre Indtryk paa mig.

Jeg mødte i Dag en tysk Uniform paa Vesterbros Passage. Det var saamænd ikke andet end en ganske jævn og almindelig Schaffner, men hvor var han dog karakteristisk for den Nation, han hører til.

Han kom gaaende midt ad det brede Fortov paa Tivolisiden. Kasketten med den store Puld sad schneidigt paa Snur, det rødlige Overskæg var strøget op i to brede Koste, bægge Hænder var plantet med et energisk Tryk i Lommen paa den tætknappede Kappe, og det sang under de tunge, tykke Støvlers taktfaste Stamp mod Fliserne. Han gik med let tilbagekastet Hoved, rank og fuld af Selvfølelse, og hans Fødders Stamp var som om han stampede paa noget, det var hans Pligt at stampe paa.

Det var underligt at lægge Mærke til, hvordan Folk vendte sig om og saa efter ham, og det var endnu mere mærkeligt at se, hvordan de fleste veg til Side for ham. Han gik virkelig dér, som herskede han over det hele.

Det krøb igennem mig, da jeg saa det. Jeg dukkede Hovedet og gjorde mig ligefrem lille, da han gik mig forbi. Og saa var det kun en ganske

almindelig Schaffner i Uniform. Hvor bunder Respekten for Uniformens Magt alligevel dybt i én, naar der ikke skal mere til, end det. Og der *skulde* altsaa virkelig ikke mere til, for at jeg pludselig kunde føle mig under den almægtige, tyske Uniforms Herredømme, end en ganske almindelig, formodentlig bundskikkelig, Schaffner paa Vesterbros Passage.

København, Okt. 1917.

Jeg var i Aftes ude at besøge S. og var sammen med et Par danske Soldater af Sikringsstyrken. Saavidt jeg kunde forstaa, var de bægge i det civile Liv ansatte i et Brandforsikringsselskab. Det var et Par rigtig rare Mennesker, men de var meget oprørte over den Behandling, de undertiden var Genstand for fra de underordnede Befalingsmænds Side. De syntes, at en lille Stroppetur, eller et noget kraftigt Udtryk var ganske nedværdigende for deres Personlighed.

Saa skulde de saamænd have prøvet, hvad det vil sige at være tysk Rekrut. Jeg gav dem et Par Prøver.

Naar vi, for Eksempel, ønskede at træde ind i et Værelse, hvor der opholdt sig gammelt Mandskab, maatte vi først banke regelmenteret paa Døren og samtidig spørge om Tilladelse til at træde ind med et meget ærbødigt: Erlaub einzutreten. Inde fra Stuen blev der derefter svaret: Herein, du Hammel, og saa kunde vi aabne Døren og krybe ind over Dørtærskelen paa alle fire, mens vi fremsagde:

Grüsst Euch Gott, Ihr alten Knochen,
es kommt ein Hammel angekrochen.

Først saa kunde vi komme frem med vort Ærinde, og vovede vi at komme ind paa nogen som helst anden Maade, kunde vi være sikker paa at faa Skamler eller andre Kastevaaben i Hovedet. Et Par Buler eller en Flænge spillede ingen som helst Rolle i den Forbindelse.

For Resten maatte vi ogsaa ved vor Entre undertiden krybe paa alle fire hen i en mørk Krog for at bede Soldater-Fadervor, der var en raa Omskrivning af det rigtige Fadervor. Jeg husker ikke længere dets Indhold. Jeg husker kun, at der efter Bønnen: Giv os i Dag vort daglige Brød, skulde tilføjes: aber 32 Pfennig ist zu wenig.

Eller det kunde gaa til paa følgende Maade.

Naar Unterofficier vom Dienst efter Sengetid kom ind paa en Belægningsstue og saa, at en stakkels Synder ikke havde lagt sine Strømper eller Fodlapper regelmenteret paa Skammelen, blev der kommanderet: Alle Mann aus den Betten 'raus . . . Unter die Betten marsch . . marsch . . . Stillgestanden . . . og vi maatte saa en Tid staa ret op gennem Madrasser og alt Sengetøjet. Derefter fik vi Ordre til at kaste alt Sengetøjet Hulter til Bulter, og bagefter maatte vi saa til at undersøge, hvad der af Bunkerne tilhørte hver enkelt. Underofficeren forsvandt samtidig med en Meddelelse om, at han om en halv Time vilde: alles in Ordnung vorfinden, og hvis det ikke var Tilfældet, skulde vi: umbetten bis zum Verrecken.

En anden meget yndet Metode var den, at vi efter Kommandoen: Unter die Betten, blev kommanderet til — mens vi laa under Sengene — at synge Salmen: Von Himmel hoch da komm ich her, og naar den var sunget derefter beordret til at kravle

op paa Skabene, hvor vi saa maatte sidde og synge Salmen: Aus tiefer Not ruf ich zu dir.

Da jeg havde fortalt det, saa de to danske Soldater paa mig og smilede som om de vilde sige, at det vist var nogle nette Eventyr jeg her sad og fortalte dem. Jeg gad saamænd ikke en Gang forsikre dem, at det var sandt, og at det kun var et Par ganske tilfældige og forholdsvis fredsommelige Prøver paa, hvorledes man dresserer en tysk Soldat, og hvorledes Aanden fra oven var i den Hær, hvis øverste Feltherre altid havde Guds og Kristendommens Navn i Munden.

København, Novbr. 1917.

Der var i Dag Violer paa Strøget. Jeg købte en lille Buket og satte den i Vand paa mit Bord, da jeg kom hjem. Jeg har ikke set Violer, siden jeg laa nede i Frankrig. Jeg sendte den Gang en lille Buket hjem i et Brev til min Mor, og skrev til hende:

Sender dig Violer smaa
fra en fjern og fremmed Have,
foraarsfriske, dybe blaa,
plukkede bag Skyttegrave.

Tag dem nænsomt i din Haand,
tag paa dem med bløde Hænder,
de er vokset i et Land,
der i blodig Lue brænder.

København, Novbr. 1917.

S. viste mig i Dag et Udklip af en dansk . . . en *dansk* . . Avis, hvori der stod følgende at læse:

Vi kan fra udmærket Kilde meddele, at den Slags Feberfantasier — Nordslesvigs Genforening med Danmark — kun lever i en syg Hjærne, der beskæftiger sig med at skrive Rocamboleromaner. Med Nordslesvig har og faar vi intet at gøre under Krigen, eller ved dens Afslutning. Og i Landets velforstaaede Interesse maa den svaghjærnede Rocamboleskribent kunne holde sin løbske Fantasi i Tømme. . .

Feberfantasier. Syg Hjærne. Rocamboleromaner. Svaghjærnet Rocamboleskribent. Løbsk Fantasi.

Stakkels Danmark, at der blandt de Mænd, der sætter Pen til Papiret hos dig, findes blot én eneste, der kan skrive saa hjærteløst og saa ondt. Og stakkels Nordslesvig. Det har to Slægtled stridt og kæmpet for i over halvtredsindstyve Aar. Det har over 5000 danske Nordslesvigere givet deres Liv for, og det har Tusinder af Hjem dernede nu i over tre Aar grædt for. Stakkels Nordslesvig, saadan lønner en dansk Mand din Kærlighed, din Længsel, dine Haab gennem halvtredsindstyve lange og onde Aar. Ak, hvorfor kastede du dig ikke ligesaa godt straks i Armene paa alt det, der var tysk, hvorfor lod du ikke dem dernede tage dit Sprogs skære Jomfruelighed med Vold, naar den Slags Ting kan oplyses *fra udmærket Kilde* og skrives af en dansk Mand i

en dansk Avis. Hvorfor blev du ved at haabe, at længes, at stride og at tro. Stakkels Nordslesvig.

Du gode Gud, hvis jeg havde den Mand foran mig i dette Øjeblik. Jeg slog ham i hans Ansigt.

S. sagde: Jeg kender Manden. Det er en dansk Socialdemokrat og én af dem, der spiller en Rolle indenfor Partiet. Han er vist oven i Købet Folketingsmand.

København, December 1917.

S. fortalte mig i Dag, at han i Jylland havde talt med en ung Dame fra H, der havde faaet Lov til at rejse herop paa Besøg. Hun har lovet at bringe dem derhjemme en Hilsen fra mig og fortælle dem, hvor jeg er. Samtidig lovede hun ogsaa at bede dem sende mig et Par Ord. De skal skrive til S. ganske som om Brevet var til ham, og mig maa de slet ikke nævne. Hun skulde rejse hjem én af de første Dage, da S. talte med hende. Maaske er hun allerede hjemme nu, og jeg kan vente Brev hver eneste Dag. Det bliver lange Dage. Men hvor det er en lykkelig Tanke at vide, at de nu kan faa Besked om, at jeg er i god Behold, og at jeg har det godt. Det er nu snart fem Maaneder siden jeg gik over, og i al den Tid har de ikke vidst noget som helst om jeg er levende eller død. Hvor maa det have været strængt for dem allesammen. Ikke mindst for min kære Mor.

Kære lille Mor, jeg sender dig i dette Øjeblik i mine Tanker en inderlig Hilsen og kysser dig paa din hvide Pande. Mon du ikke kan mærke det.

Er det ikke som om dit Hjærte siger dig, at just nu er din Søn hos dig med sine Tanker. Jeg tror det, Mor. Jeg tror det. Jeg synes jeg kan se dig smile saa lyst og mildt, som kun du kan smile. Og er der ikke Taarer i dine Øjne, Taarer, som du græd dem, naar du var allermest glad og allermest lykkelig.

Jeg kysser dig igen paa din Pande, Mor. Jeg kysser dig til Godnat og beder Vorherre bevare dig og jer allesammen, indtil den Dag, da vi igen skal mødes derhjemme, hvis det virkelig nogen Sinde sker. Jeg haaber aldrig andet. Jeg kender kun dette ene Haab. Tænk, om det virkelig skulde gaa i Opfyldelse. Det bliver en forunderlig lykkelig Dag for os alle.

København, December 1917.

Jeg havde i Nat en forunderlig Drøm. Som Regel plejer mine Drømme at dreje sig om Krigen, og jeg gennemlever tit adskilligt af det, der har præget sig stærkest i min Erindring og som ogsaa pludselig ved højlys Dag kan melde sig og for en Stund beherske mine Tanker, saadan at alt andet omkring mig glider bort i Taage, og jeg ser kun det.

Men i Nat var det noget helt andet, og det staar altsammen saa forunderligt tydeligt for mig.

Jeg syntes det var en Søndag Morgen. Der var saadan en mærkelig Uro derhjemme. Far gik rundt og smaanynnede, saadan som han altid gør, naar han er meget glad, og Mor sad henne i sin Krog i sit stiveste Puds og stirrede frem for sig med glade og blanke Øjne. Ude i Gaarden kunde jeg høre min

Bror raabe op, og ude i Haven stod Karlen ved Flagstangen. Jeg syntes han havde et Dannebrog bundet til Linerne og stod og ventede paa at hejse det til Vejrs.

Saa kom min Bror løbende ind i Stuen og raabte: Nu kommer de, nu kommer de, og straks efter var han ude af Døren igen som en Vind.

Derefter syntes jeg, at Karlen hejste Dannebrog. Det stod stramt og stridt ud i Luften i en fejende Blæst og med en blaa og skær Himmel til Baggrund, og samtidig løb vi andre ud i Gaarden og ned til Landevejen nordpaa. Straks vi kom derned og saa henad Vejen mod Syd, saa vi en uendelig Skare af Mennesker, der fyldte Vejen fra Grøft til Grøft. De gik allesammen med stolt tilbagekastet Hoved, unge Mænd og gamle Mænd, unge Kvinder og gamle Kvinder og ganske bittesmaa Børn. Allesammen havde de et lille Dannebrogsflag i Haanden og allesammen sang de . . . nu kunde vi tydeligt skelne alle Ordene:

Der er et yndigt Land,
det staar med brede Bøge,
nær salten Østerstrand,
nær salten Østerstrand.
Det bugter sig i Bakke, Dal,
det hedder gamle Danmark,
og det er Frejas Sal,
og det er Frejas Sal.

Saa begyndte vi ogsaa at synge, mens Skaren drog forbi. Vi sang Vers efter Vers, vi sang og vi sang, indtil vi næsten blev helt svimle, mens vi syntes, at den syngende, vandrende Skare aldrig vilde faa Ende. Men saa endelig kom den sidste Række

og vi fulgte efter og blev stadig ved at synge. Nu havde vi ogsaa faaet smaa Dannebrogsflag i Haanden, og ved hver Vej og hver Marksti, vi kom forbi, stod nye Skarer og sang, mens de viftede med Flag og sluttede sig til os.

Da vi havde gaaet en Tid, syntes jeg pludselig, jeg kunde øjne en stor, graa Mur forude. Den strakte sig fra Jord til Himmel som en vældig Taagebanke. Der var intet at se forude, uden den. Men da de første Rækker naaede derhen, flængedes alt det graa pludselig, Solen brød frem og i et Nu laa foran os, badet i Solglans, lysende af Flag og vaargrønt Løv, et herligt og skønt Landskab med Bakker og Dale, smilende Fjorde, brune Heder og kuplede Skove. Jeg husker det var, som om jeg skulde miste Vejret, da jeg saa det. Jeg var saa lykkelig bevæget, det hulkede i mit Bryst og det svimlede for mit Syn. Men derefter syntes jeg at det ogsaa sang derovre fra, hvor de første Rækker nu vandrede ind.

Det bugter sig i Bakke, Dal,
det hedder gamle Danmark,
og det er Frejas Sal,
og det er Frejas Sal.

Saa vaagnede jeg, men jeg kunde endnu ganske tydeligt høre Tonerne i mit Øre. Jeg tror det var min egen Stemme, jeg hørte. Jeg syntes jeg sang de sidste Strofer, mens jeg laa lysvaagen og Morgensolen fyldte den graa Gade udenfor mit Værelse med sit glade Skin.

Mit kære, gamle Land, var det alle dine, der vandrede mod Nord og sang og blev hilset med

Sang igen, den Gang Taagen lettede og Solen skinnede over det altsammen.

Jeg glemmer aldrig den Drøm, saa længe jeg lever, og jeg tager den som et lykkeligt Varsel.

København, Decbr. 1917.

S. kom i Dag med et Brevkort hjemmefra. Det maa være blevet godt undersøgt, inden det naaede saavidt, ellers véd jeg ikke, hvad det var for en stram Stank, som af Karbol, der stod ud fra det.

Det var ni Dage gammelt og lød saaledes:

Kære J. S.

Tak for Deres venlige Hilsen og kun et Par Ord for at meddele Dem, at vi har det godt allesammen. Hils til Gengæld hjærteligst alle dem, vi holder af, og en venlig Hilsen ogsaa til Dem, kære J. S., og en glædelig Jul fra os alle.

Det var Mors Skrift og hendes Navn stod under. Det var hendes smaa, spinkle Bogstaver med det morsomme, glade Sving paa g-erne.

Jeg sidder her ved mit Bord med Kortet foran mig, og jeg synes jeg kan se min Mor paa den anden Side Bordet. Hun sidder bøjet over det med Pennen i Haand og skriver, men hvert Øjeblik standser Pennen, og hun ser over paa mig og smiler. Jeg kan se hende saa tydeligt. Hendes blege, smalle Ansigt med de lyse Øjne, den blide Mund og det blonde Haar, der ligger glat hen over hendes Hoved og graaner en ganske lille Smule i to smalle Striber ved Tindingen. De graa Haar, som Far saa tidt kyssede, mens han sagde med et kærligt og lykkeligt Smil:

Ja, nu begynder vi to at blive gamle, lille Mor. Jeg er allerede skimlet, og du kan nok heller ikke længer skjule de hvide Striber, men du bærer dem med Ære. Det véd ingen bedre, end jeg.

Jeg sidder og ser paa Brevkortet. Jeg følger hvert eneste Bogstav, Streg for Streg og Slyng for Slyng. Her har jo ogsaa *dit* Øje hvilet, Mor, den Gang du sad og skrev, og naar jeg nu sidder og ser paa det, er det som om vore Øjne og vort Smil mødes. Jeg ved jo, at ved hver lille Streg var dine Tanker i den samme Stund hos mig, og at al din varme, hengivne Kærlighed ligger bag de jævne og stille Ord: Hils nu hjærteligst alle dem, vi holder af.

Jeg bliver ved at sidde og stirre paa Brevkortet, og det bliver til sidst til et Billede af alting derhjemme, af Gaarden og Stuerne, Haven og Agrene, og det er akkurat som om jeg vandrer det igennem altsammen og som om jeg fylder det hele med min Barndoms og min Ungdoms Oplevelser. Det er mit Livs Billedbog, der glider mig forbi, men bag det ser jeg stadig min Mors Ansigt med de lyse Øjne og det glade Smil. Hvor mødes vort Sind og vore Tanker dog tit, lille Mor. Tak, fordi de kan det. Tak, fordi jeg lærte at holde af dig. Jeg er jo alligevel ikke helt ensom, naar jeg med Fryd og Kærlighed kan tænke paa dig, thi saa er du hos mig i min Stue med det samme, og saa kan jeg fortælle dig alt, hvad jeg føler og tænker og alt, hvad jeg haaber og drømmer om.

Du kære, lyse, milde Mor.

København, Decbr. 1917.

Jeg var i Aftes sammen med S. hos D. Det er en Familje, han kommer meget hos, og jeg befandt mig udmærket dér. D. er det første Menneske, jeg har truffet paa, som ikke straks begyndte med at tale om Krigen og spørge mig ud om mine Oplevelser. Jeg tror ikke vi nævnede et eneste Ord om det Emne hele Aftenen. Hvor det var velgørende. Det er ogsaa nok, at man undertiden tvinges til at *tænke* paa en Tid, som den.

For Resten er det nogle triste Dage for mig nu. Allevegne taler de om Julen. Allevegne mærker man, at den er nær. Allesammen har de noget at glæde sig til og noget at længes efter. Kun jeg er en ensom og en hjemløs. Jeg kan ikke taale at se Butikkernes festlige Straalen, det store Juletræ paa Raadhuspladsen kan faa mig til at græde, og inde ved Siden af, hvor jeg bor, spiller Børnene Julesalmer paa et gammelt, forstemt Klaver. Det sidste er næsten det allerværste. Jeg har aldrig før vidst, at skønne Minder kan gøre ondt. Nu véd jeg det. Jeg har ingen Sinde tænkt paa min Barndoms og Ungdoms Jul med større Smerte, end i disse Dage. Jeg ønsker undertiden, at jeg aldrig havde kendt den Jul. Jeg forstaar ikke, hvad jeg skal gøre med mig selv den Aften, hvis ikke nogen forbarmer sig over mig. Men hvem skulde det være. Der bliver sikkert ikke andet for, end at jeg maa sidde og krybe sammen paa mit Værelse og lade Jul være Jul og forsøge slet ikke at tænke derpaa.

Jeg kunde undertiden fristes til at ønske, at jeg laa i Skyttegravene igen. Dér havde man da i hvert Fald Kammeraterne at holde sig til, og en eller anden lille Mindelse om Julen fandt vel ogsaa Vej derud. Her er der intet som helst at haabe, eller at vente. Jeg kan ikke en Gang sende dem en Julehilsen derhjemme, og jeg kan endnu mindre faa én fra dem.

Der er kun dette ene tilbage: Vi kan tænke paa hinanden og leve i Minderne. Men det er alligevel saa lidt, saa lidt, naar det skal fylde éns Sind med alt det, det tørster efter.

København, Juledag 1917.

Saa fik jeg alligevel en smuk Juleaften. Gudskelov for det. Det var D., der sendte mig en Indbydelse Dagen før. Vi var bare ham og hans Kone, hans Datter og Svigersøn og deres lille tre Aars Pige. De har ogsaa en Søn, men han er med i Krigen som frivillig paa fransk Side. Han har været med i to Aar og er hidtil sluppet heldigt fra det. Jeg vidste det ikke før i Aftes. Det er derfor, siger S., at man aldrig taler om Krigen i det Hjem, naar der er andre til Stede. Fru D. kan ikke taale det. Og D. talte heller ikke om det i Aftes. Han nævnede det kun et Øjeblik, da hans Hustru ikke var i Stuen. Han sad med Sønnens Billede i Haanden og sagde stille: Glædelig Jul, min kære Dreng, og Vorherre holde sin Haand over dig i denne Nat.

Senere paa Aftenen lagde jeg Mærke til, at Fru D. stod og saa paa det samme Billede, og en Gang, da hun mente, at ingen lagde Mærke til det, førte hun

det op til sine Læber og kyssede det. Jeg har aldrig set noget saa rørende inderligt, som det. Jeg fik Taarer i Øjnene og havde ondt ved at skjule min Bevægelse.

Det var en dejlig Aften, saa hyggelig, saa mild og saa gennemsyret af et Hjems inderlige Samhørighed. Datteren synger saa smukt. Det var en Fryd at høre hende synge de kære, gamle Julesalmer, og jeg tænkte paa min Mor. Ogsaa i hendes Stemme, naar hun sang Julens Salmer, var der en frejdig Glæde, som gik til Hjærtet og skabte en straalende Højtid omkring os.

D. sagde hen paa Aftenen, da vi sad og drak et Glas Vin sammen, mens den lille Datterdatter sov sødeligt henne i en Sofakrog med en stor Dukke trykket ind i sin Favn:

— Kære M. Tak fordi De vilde være vor Gæst i Aften, og glædelig Jul for Dem og alle Deres Kære paa den anden Side. Vi føler med dem i disse svære Tider. Men lad os haabe, at De til næste Jul kan samles med dem i den rette, store Juleglæde. Saa véd De jo nok, hvad vi samler i dette Ønske.

Straks efter gik D.s Datter hen til Klaveret og spillede og sang: Det haver saa nyligen regnet, og jeg tilstaar det ærligt, jeg maatte presse Haanden haardt mod Øjnene for at skjule mine Taarer. Men det var jo ikke saa underligt. Det var min Mors kæreste Sang, der i det Øjeblik lød i mine Øren, saaledes som hun saa tit sad og spillede og sang den i Mørkningen for sin Mand og sine to Drenge. Det var som om alle Døre sloges op til mit Hjem, og som om jeg sad der en lykkelig Mørkningstime med Mors Stemme klingende gennem Stuen.

Tak Mor, for alle de dyrebare Minder om mit Hjem. Tak, fordi du lærte mig at elske vort Modersmaal og frydes ved dets Toner. Du kendte aldrig noget skønnere. Jeg lover dig, jeg skal bestræbe mig for at være, som du. Jeg skal, ogsaa i det, være dig en trofast Søn. *Din* Søn.

Da jeg ved Midnatstid gik hjem, var det stjerneklart. Jeg saa op mod den skære Himmelbue med alle de milde Stjerner. Det var jo den samme Himmelbue og de samme Stjerner, der i det Øjeblik ogsaa hvælvede sig over mit Hjem. Dér gik jeg, et glad Juleminde rigere, i et Land, hvor alting er saa fredeligt, og hvor Krigens Savn kun er for Smaating at regne. Men hvordan staar det til nede hos Jer. Jeg skammede mig næsten over, at jeg har det saa godt, mens I andre maa lide og længes og ikke kan øjne, naar det altsammen faar Ende.

København, Nytaarsnat 1917—18.

Saa er altsaa det Aar paa Hæld. Det er snart Midnat nu, og jeg sidder her ensom i min Stue, efterat S. og hans Kæreste er gaaet. Vi har haft det saa hyggeligt sammen. Han kom med Smørrebrød og Vin, og vi har passiaret om løst og fast. Udenfor paa Gaden larmer det stadig. Det er næsten som om hele Byen raaber op, og af og til høres et Kanonslag gennem Gaden. Undertiden lyder der en Knitren, der minder mig om et Maskingeværs hastige Salver. De virker ubehageligt paa mig, disse Lyde. S. lo et Par Gange af mig, da jeg foer sammen efter et Kanonslag. Jeg vidste slet ikke selv af det at sige, men

han sagde, at jeg havde dukket Hovedet og værget for mig med den ene Arm og med Panden gemt i Albuens Bøjning.

Det er nok gamle Mindelser fra Skyttegravene, der ligger og driver deres Spil paa Bunden af min Bevidsthed.

Jeg kommer til at tænke paa sidste Nytaarsnat. Da laa jeg nede ved Verdun. Og hvordan mon det gaar den stakkels lille Jeanette, den kønne, attenaars Pige i den gamle franske Landsbykro? Det var næsten en hel Tragedie. En af dem, som Krigen sikkert har kendt mange af.

Vi var en hel Del — mest Nordslesvigere — som af og til kom i den gamle Kro, mens vi laa i de bageste Linjer og hvilede ud. En af dem var min Ven, Johannes, fra H, en glad og munter Kammerat, aldrig forknyt og altid glad ved Livet og de unge Piger. Han havde saadan et stort Hjærte, Johannes, og han var en usædvanlig køn Fyr, høj, kraftig og med et Par lyse, spillende Øjne. Hans nordiske Blondhed havde saa let ved at finde Vej til Pigehjærterne, og han tog mod deres Beundring med et glad Sind. Le joli danois, kaldte de ham altid. De vidste daarligt nok, hvad en danois egentlig var for noget, men de vidste i hvert Fald, at han ikke var en Boche, og at det ikke var med hans gode Vilje, at han kæmpede i de tyske Rækker. Derfor syntes de om ham.

Den, der holdt mest af ham, var sikkert Far Jeans lille Jeanette. Han var Enkemand, noget oppe i Alderen, lidt forknyt og tilbageholden, og kom aldrig paa den anden Side Skænken. Men bag denne sad han troligt og røg sin Pibe og holdt Øje med

Jeanette, der vartede op og altid havde et muntert Ord og undertiden ogsaa et kærligt Klap paa Kinden til én og anden stilfærdig danois, der skulde have sig et Glas Cider og en Cigaret.

Men naar Johannes kom, havde hun kun muntre Ord og hastige Klap til ham. Saa betød vi andre ingen Verdens Ting. Han kunde nogle Smaabrokker Fransk. Det var ikke meget. Men saa havde han sine lyse Øjnes og sit varme Smils frimodige Sprog, og det forstod den lille Jeanette ligesaa godt som mange og lange Sætninger paa hendes Modersmaal.

Det skete næsten altid, at hun satte sig ved hans Side, naar han kom, og han havde lært hende at drikke sig til. Hun førte Glasset ganske stille mod Læberne, nippede til Cideren og sendte ham et varmt Smil, der ikke var til at tage fejl af. Samtidig sagde hun: Sing-godt. Det havde han ogsaa lært hende. Det lød som: Sien-goat, og det kom altid gennem en kvidrende Latter.

Derefter drak Johannes. Han passede altid paa at sætte sine Læber dér, hvor Jeanettes havde berørt Glasset, og paa samme Tid mødtes deres Øjne, der lyste som en Kærlighedserklæring.

Men hvis de saa blev siddende lidt længere sammen, naar der ikke var travlt, var det altid i Tavshed. Hun havde for Vane at sidde med Hænderne foldede paa Bordet, og det endte altid med, at Johannes lagde sin store, kraftige Haand paa hendes, eller strøg hende let og kærtegnende hen over de spinkle Fingre. Videre gik han aldrig i sit Kurmageri. Han var aldrig hverken nærgaaende eller fræk overfor hende. Hun havde en ren og rummelig Plads i hans Hjærte. Egentlig tror jeg nok, at han holdt oprigtigt

af hende. Der var i hvert Fald altid i hans Optræden overfor hende et Præg af den Tilbedelsens Ærbødighed, der gjorde deres stilfærdige Kærlighed saa fin og saa rørende.

Saadan kunde de undertiden sidde længe med hinanden, mens vi andre sad og smaasov over vort Glas eller spillede Kort. Vi saa en Gang imellem hen til Bordet, hvor de sad, men vi sagde som Regel intet til dem, og gamle Far Jean passede sin Pibe og sin Dovenskab. Jeg tror, at vi allesammen fandt det saa uendelig rørende, saadan som de sad der i Tavshed med deres lykkelige Ømhed i en ond og barbarisk Tid. Der var over det al denne Modsætningens Skønhed, der ikke kunde andet end bevæge.

Saa var det en Aftenstund, nogle Dage før Jul henad ved 8-Tiden, at vi skulde ud i Skyttegravene igen. Johannes havde, ligesom de andre Dage, siddet og strøget lille Jeanettes spinkle Fingre og samtidig set paa hende med saadan et Par blide, vemodige Øjne. Det var tydeligt nok at se, at det var ham en Hjærtesorg at forlade hende, og hun paa sin Side var saa paafaldende bleg og havde taareblanke Øjne.

Han var den første, der gik, og lille Jeanette fulgte ham ud af Døren og ud paa Vejen, der laa hvid og blank i Maaneskæret. Da vi andre lidt efter kom derud, stod de med hinanden i Haanden og saa paa hinanden i Tavshed. Men da vi begyndte at gaa henad Vejen, og jeg samtidig sagde: Kom nu med Johannes, det haster, fløj hun ham pludselig om Halsen, klyngede sig ind til ham og raabte saa det lød som en Jammer: Mon chère danois. Mon chère danois.

Saa kyssede han hende og samtidig tog hun

noget frem fra sit Bryst og stak det i hans Haand. Johannes viste os det siden. Det var et lille Krusifix i en Snor til at bære om Halsen. En lille rørende Amulet, der skulde beskytte ham mod alt ondt.

Johannes bar det paa sit Bryst, da vi drog ud i Skyttegravene, men desværre, det hjalp ikke, saadan som lille Jeanette havde haabet, at det skulde. Hen paa Dagen faldt han, tillige med mange andre, i et voldsomt og hensynsløst Stormangreb, der for Resten hverken gjorde fra eller til.

Jeg tænker tidt paa, hvor meget unødigt Blod, der blev ofret foran Verdun. Jeg siger roligt *unødigt*, thi det var noget, enhver kunde se, at alle Angrebene dér var haabløs Gærning. Der *var* intet at stille op med Verdun, men Kronprinsen skulde jo have noget at bruge sine Tropper til og skaffe sig en højst nødvendig, øjeblikkelig Reklame paa, og saa misbrugte han dem her paa den skammeligste Vis, mens han selv, sammen med sin Stab, laa langt bag ved Linjerne, og tømte mangt et godt Glas fransk Vin i lystigt og overstadigt Selskab. Der har sikkert været adskillige Nætter, hvor han ikke er gaaet ædru til Ro, mens hans Folk har lidt og døjet over alle Grænser, og jeg har for Resten aldrig set ham paa et Sted, hvor der var den allermindste Udsigt til, at han kunde risikere en lille Rift, eller paa anden Maade komme noget til.

Men det var lille Jeanette, jeg kom fra. Ja, der er for Resten ikke ret meget mere at fortælle. Jeg husker, at hun Nytaarsmorgen, da vi igen var blevet sendt hjem bagved Linjerne, og kom hen for at faa os et Glas hos gamle Far Jean, stod ved Skænken og saa paa os, efterhaanden som vi kom ind ad

Døren. Da Døren lukkede sig efter den sidste, og hendes Blik endnu en Gang havde søgt alle og hun ikke fandt den, hun havde ventet, raabte hun, idet hun blev bleg som et Lig: Mon chère danois. Mon chère danois.

La mort, var der saa én, der sagde, mens han trak paa Skulderen. La mort, petite Jeanette.

Lille Jeanette greb sig til Panden med bægge Hænder, hendes Ansigt fortrak sig til en Rædselens Grimase, og saa sank hun om paa Gulvet og jamrede og klagede.

Derefter saa vi gamle Far Jean røre paa sig for første Gang. Han kom langsomt til, slæbende i sine Tøfler, samlede lille Jeanette op og fik hende med om bag Skænken og ud i Køkkenet.

Siden saa vi ikke noget til hende, og naar vi spurgte Far Jean, rystede han bare paa Hovedet og prikkede sig paa Panden.

Stakkels lille Jeanette. Og saa har du dog sikkert hver eneste Aften bedt saa inderligt og varmt til den hellige Guds Moder for den kønne, glade danois.

Over Midnat, 1918.

For lidt siden hørte jeg Raadhusklokkerne slaa Tolv. Vi skriver altsaa nu 1918. Glædeligt Nytaar allesammen derhjemme. Glædeligt Nytaar for os alle. Vorherre lade dette Aar blive Rædslernes sidste og Sejren blive deres, hvis Sag er retfærdig. Saa har det altsammen ingen Nød, og saa lysner det maaske ogsaa for vi andre. Saa gaar det nok saadan,

som Far altid siger: der maa ogsaa i dette Liv gives Løn for de Lidelser, der bæres i Ydmyghed.

Ja, Far lad os haabe det. Lad os *tro* det.

København, Januar 1918.

Jeg ser, at Kejseren har været ovre paa Vestfronten for at holde Tale til sine kære Feltgraa. Han er blevet modtaget med stormende Jubel, hedder det, og mangen tapper Kriger havde Taarer i Øjnene, Desuden — hedder det ogsaa — færdedes han frit og utvungent mellem Tropperne og havde et djærvt Haandtryk og et opflammende Ord til mange af de stolte Feltgraa.

Jo, jeg kender den Jubel, der for Resten altid plejede ogsaa at være endeløs. Denne Gang har den altsaa kun været stormende. Jeg har selv et Par Gange været med til den. Den indledes altid Aftenen i Forvejen med de strængeste Ordrer til at pudse vort Gevær *indvendigt* saa det skinnede. Det skulde næmlig være saaledes, at man straks kunde se, gennem hvis Løb Kuglen var gaaet, dersom der skulde ske noget — altsaa noget, man havde én eller anden Grund til at frygte, eller som man mente at kunne tænke sig som en Mulighed. Desuden blev det umiddelbart før Paraden paa det omhyggeligste undersøgt, om vi havde Patroner paa os. Patroner var næmlig ikke tilladt, hverken i Tasken eller andetsteds, naar Kejseren kom for at hilse paa og tale til sine trofaste Feltgraa.

Naturligvis var der ikke én, hvis Gevær ikke indvendigt skinnede som Sølv. Det var det klogeste

at sikre sig, for alle Tilfældes Skyld. Det var jo aldrig godt at vide.

Men derfor kunde Kejseren ogsaa færdes saa frit og utvungent mellem sine elskede Soldater, og Jublen var akkurat af den Varmegrad, som det var os paalagt, at den skulde være. Imidlertid tror jeg dog nok, at han befandt sig bedst, naar han igen sad hjemme i Hovedkvarteret.

København, Januar 1918.

Jeg sad i Aftes hos D. sammen med S. og Komponisten M. og vi kom blandt andet til at tale om Fjernsyn og den Slags forunderlige Ting. M. var tilbøjelig til at opfatte det hele som Ammestuehistorier, eller som Udslag af en overspændt eller forstyrret Fantasi. Jeg fortalte ham da følgende, som jeg oplevede ovre i Polen, da vi var paa Vej imod Warschau.

Vi fik en Dag hen paa Eftermiddagen Befaling til at storme en russisk Skyttegrav — rulle den op, som det hedder — og det lykkedes os ogsaa efter meget svære og haarde Kampe. Russerne var tapre, og de bed voldsomt fra sig, skønt deres Bevæbning mange Gange var slet.

Da vi havde taget Skyttegraven, fandt vi blandt andet i denne en Russer, der laa og jamrede sig saa det næsten ikke var til at holde ud. Hele hans venstre Side var revet op og Hjærtet og forskellige andre indvendige Dele laa blottet. Han var uden al Tvivl Døden vis inden ret længe. Imidlertid tog en Underkorporal og jeg dog fat paa at forbinde ham, saa

godt vi kunde. Han havde sine Forbindssager paa sig, og de russiske Forbindssager var næsten altid meget bedre end vore. Naturligvis kunde vi kun dække Saaret og saa paa anden Maade søge at gøre ham Døden let ved at skaffe ham Lindring for Smærterne, og jeg stod og holdt hans Hoved mellem mine Hænder, mens Underkorporalen arbejdede med Forbindsstofferne. Mens jeg stod med hans Hoved og bøjede mig ned over ham, sendte han mig af og til et Blik af den stærkeste Ømhed og Taknemmelighed. Jeg har aldrig nogensinde set et Par Øjne, der var saa taknemmelige og saa hengivne i Skæret, og samtidig mærkede jeg, hvorledes det hamrede i hans Hjærne. Det pressede i haarde Stød mine Hænder ud og ind. Det var som om hans Hoved skiftevis udvidede sig og trak sig sammen.

Men saa kom det besynderlige. Mens jeg saadan stod og holdt hans Hoved, og efterat han havde sendt mig et bristende ømt og taknemmeligt Blik, saa jeg pludselig for mig et Køkken, som jeg aldrig havde set et Køkken før. Det var et stort, halvmørkt Bjælke-Rum med aabent Ildsted og et stort Bord med Bænk langs Væggen. Paa Ildstedet brændte der en flammende Ild og i en Krog over Flammerne hang der en Gryde. Ved Ildstedet stod en ung Kvinde og rørte i Gryden med en Slev. Hun havde en russisk Dragt paa, saadan som jeg mindes jeg har set dem paa Billeder, hendes Ansigt var sørgmodigt, og hun stod og stirrede saa underlig forskrømt ud i Luften.

Synet blev længe ved at staa klart for mig. Den unge Kones Ansigt kan jeg endnu se saa levende og tydeligt, som om hun var her i Stuen hos mig.

Hendes Haar var blankt og sort og laa glat hen over hendes Pande, hendes Øjne var dybe og brune og hendes Mund fast og sammenkneben.

Da jeg en Tid havde set paa hende, syntes jeg pludselig, at vore Øjne mødtes, og der gled et Drag af Rædsel hen over hendes Ansigt. Hun pressede Hænderne mod Panden og sank sammen paa Ildstedets Kant. Jeg kunde se, at hun græd, og samtidig gled den døende Russer i Skyttegraven ud af min Haand. Han var død.

Ja, det er, hvad der hændte mig en Dag i en Skyttegrav i Polen. Jeg var hverken forstyrret eller forvildet i Sindet. Jeg var tvertimod fuldkommen rolig og normal. Jeg kan ikke selv forklare mig denne Tildragelses psykiske Side, men at den endnu staar ganske levende og klar for mig, er sikkert nok. Der er meget faa af mine Oplevelser, der staar mig klarere, skønt min Hukommelse ellers undertiden kan slaa Klik for mig.

Men hvad betød det hele. Hvilken Forbindelse var der mellem den døende Russer og denne Kvinde, og hvorfor mødtes vore Øjne i samme Øjeblik, som han drog sit sidste Suk. Jeg har ingen Forklaring. Jeg kan kun forsikre, at saadan var det. Saadan skete det.

Var det Fjernsyn. Var det den døende Russers Dødssyner, der gik igen i min Bevidsthed. Eller hvad var det for noget sælsomt og forunderligt noget, der her mødte mig i en Skyttegrav i Polen en solklar Dag, lysvaagen og med fuldt Herredømme over alle mine Sanser.

København, Februar 1918.

Jeg er nu kommet i Forbindelse med dem derhjemme. Vi har vekslet to Breve med hinanden. Jeg har kunnet fortælle dem lidt om, hvorledes jeg har det, og jeg har kunnet faa Rede paa, hvordan det staar til hos dem. Det var S., der lige efter Nytaar gav mig Idéen. Han mente, at Censuren ikke var saa skrap nu, som tidligere. Jeg skrev et Brev hjem under et fremmed Navn — jeg var Bogholder P. Knudsen — og S.s Adresse var min Bopæl.

Det er en underlig Følelse, saadan at være en fremmed Mand, der fortæller om sine Sorger og Glæder, sin Kone og sine Børn, for saa at flette et og andet ind, der alene er det, det drejer sig om. Det er næsten et helt Kunststykke, saadan at give sit Hjærte Luft mellem Linjerne.

Hvad mon de egentlig har tænkt, da de modtog Brevet med min Haandskrift og et vildfremmed Navn under? Men at de havde forstaaet, hvorom det drejede sig, er der ingen Tvivl om, thi for et Par Dage siden var der Brev til Bogholder P. Knudsen, B-gade Nr. 37, med hjærtelig Tak for hans venlige og kærkomne Brev. De var saamænd lige ved at tro, at han helt havde glemt dem, stod der, og derfor skulde han da ogsaa have en hel Masse Nyheder.

Det var en forunderlig Glæde at sidde med dette Brev i Haanden og høre Fars Stemme gennem det. Men ham har det sikkert ogsaa kostet adskillige Bryderier, inden han fik fortalt alt det, han vilde.

For hvor havde han meget at fortælle. Smaating altsammen for andre, men en hel forunderlig Verden af lykkelig Hjemlighed for mig. Smaating fra Stalden, fra Marken og fra Haven, fra Stuerne og fra alle de Steder, der var mig kær.

Men én sørgelig Efterretning var der. Min Bror er blevet udskrevet. Han er kun sytten Aar og en lille, spinkel Fyr, der ikke kan holde til ret meget. Heldigvis skal han først uddannes, saa gaar den Tid, og forhaabentlig er det altsammen ovre, inden de kan sende ham til Fronten. Thi skulde han komme med dér, og skulde der hænde ham noget ondt — ja saa ved jeg ikke, hvorledes Mor skal komme over det. Hun hænger saadan ved den Dreng. Han var syg og svagelig, da han var lille, hans Barndom har givet hende mange søvnløse og fortvivlede Nætter og mange smærtefulde Dage, og hans Fødsel havde nær kostet hende Livet.

Jeg kan tænke mig, hvor hun maa have været oprevet og ulykkelig, den Dag han drog af Gaarde. Stakkels lille, elskelige Mor, bare jeg kunde have været hos dig og kunde have hjulpet med til at trøste dig. Jeg kan se, hvorledes dine Øjne søger Fars, naar Uroen og Angsten kommer over dig, og hvilken dyb Fortvivlelse, der ligger i dit Blik. Jeg kan ogsaa se, hvorledes Far drager dig ind til sig og søger at berolige dig med de tillidsfulde, fortrøstningsrige Ord, som han altid ejer selv midt i den tungeste Modgang.

Men Nætterne, lille Mor, og dine ensomme Timer. Ak, hvor er denne Tid dog fattig paa Barmhjærtighed, og hvor den er ond ogsaa mod dem, hvis Hjærte kun ejer Godhed og Kærlighed til alle.

Mon man egentlig her til Bunds forstaar, hvad de maa bære og lide i Hjemmene dernede i disse forfærdelige Tider. Hvor maa de være stærke og inderlige i Troen paa lysere og lykkeligere Dage, naar de kan holde det altsammen ud, uden at gaa til Grunde i Sorger og Fortvivlelse. I skal beundre dem her i Danmark, ikke alene i Ord, men ogsaa i Jere Hjærter. I kan være forvisset om, at de fortjener det. Husk vel paa, de lider ogsaa for Jer og det, der er Jert Haab. Uden deres Kampe og deres Lidelser var Jere Haab for længe siden ikke en Penning værd.

København, Marts 1918.

Jeg har i disse Dage læst nogle Breve fra Fronten, som en Krigskorrespondent har skrevet. *Fronten* er ganske vist et noget uklart Udtryk, thi det, han har set, er formodentlig Lejrene, der som oftest ligger tre-fire Kilometer eller mere bag den egentlige Kampfront, eller Etapperne, der ligger endnu længere tilbage og som i væsentlig Grad befolkes af de saakaldte *Pengesoldater* eller *Etappe-Baroner* — velhavende Ungdom, der véd, hvad Bestikkelse og Smiger kan være værd, ogsaa i Krigstider. Men har Korrespondenten altsaa ikke i egentlig Forstand været ved Fronten, har han til Gengæld faaet stoppet alt det Blaar i Øjnene, som man har kunnet overkomme. Han kan trøste sig med, at det er han ikke ene om.

Ak, hvor jeg husker de lykkelige Ord: Der kommer Korrespondenter i Morgen. Saa var det ikke Bladsmørere, Papirfordærvere, Penneslikkere, Penne-

helte, saadan som de hed til daglig Brug. Saa var det *Deherrer* Korrespondenter, et højtæret og agtet Selskab, der beværtedes paa det flotteste. For vi andre betød det glædeligvis ogsaa en Dags Flothed, i Stedet for den evindelige tynde Suppe og al den anden Sløjhed, der efterhaanden prægede ikke mindst Forplejningen og gjorde, at vi sjældent blev ordentlig mætte. Det bedste beholdt de i Etapperne og Stabene. Til os naaede kun det, de andre ikke vilde have, eller som de for Skams Skyld var nødte til at lade gaa videre, for at vi dog ogsaa kunde faa noget at leve af.

Men naar Korrespondenterne ventedes, var det en anden Sag. Saa fik Køkkenchefen Ordre til at gøre sit bedste — og for Resten lade det tykkeste blive paa Bunden, hvis Korrespondenterne skulde faa den Idé, ogsaa at vilde smage paa Maden, hvad man som oftest kunde vente sig. Saa blev der skruppet og skuret og vasket i Barakkerne, Sengene blev gjort i Orden, allesammen fik vi Ordre til at svare Deherrer frejdigt og muntert, saa de kunde drage bort med et godt Indtryk, og de, der maatte anses for mindre paalidelige paa det Punkt, blev sendt paa Arbejde et eller andet fjernere Sted hen, hvor de ikke var i Vejen, eller kunde forstyrre Idyllen.

For alle Tilfældes Skyld var der altid et Par Befalingsmænd i Nærheden af Korrespondenten, naar han spurgte ud. For at kunne give supplerende Oplysninger, hed det sig. Men han kunde naturligvis ogsaa være til Nytte paa anden Maade. Øjets Sprog kan jo undertiden være særdeles talende, og der er altid noget, der hedder *bagefter*.

Det var derfor kun meget rosenrøde Betragt-

ninger, der blev Korrespondenterne til Del. De kunde saamænd, selv med den redeligste Vilje, ikke faa andet Indtryk af det hele, end at de befandt sig i en fredelig og lykkelig Børnehave. Og naar de saa bagefter fik deres gode Mad og rigelige Champagne i Officersmessen, og for Resten blev forsynet med en Række skønne Eventyr, kunde de roligt rejse hjem og fortælle, at nu vidste *de*, hvad det vil sige at ligge ved Fronten.

Men de havde saamænd ikke hørt saa meget som et Geværskud knalde, langt mindre faaet bare en Anelse om, hvad Fronten egentlig er for noget, og hvordan en Frontsoldats Tilværelse former sig.

Jo, én Gang mindes jeg for Resten, at nogle Korrespondenter fik en ganske lille, beskeden Mundsmag paa Krigen. De var kommet kørende i Automobiler ud til Verdun-Kanten en Dag ved Middagstid og sad nu fredeligt bænket i Officersmessen, glade og mætte og varme af Vin og munter Snak, da en fransk Granat fandt Vej til et lille Ammunitionslager, der laa godt og vel en Kilometer borte fra Barakkerne. Det sprang i Luften med et voldsomt Brag, og alle Barakkerne i Lejren skælvede som skulde de mases til Pindebrænde med det samme.

Der blev en forfærdelig Opstandelse. Korrespondenterne kom farende ud, blege og forfærdede, rendte paa hinanden, faldt omkuld og sprang op igen med de pudsigste Hop, mens det gik i vild Fart mod Automobilerne, hvor de gemte sig paa Bunden. De blev troligt fulgt af de ledsagende Officerer og Chauffører, og ikke længe efter var Selskabet udenfor Synsvidde.

Vi var en hel Klynge, der fik os en glad og for-

nøjelig Latter. Jeg tror ikke, at nogen af os nogen Sinde har let saa hjærteligt som den Dag. Men det var ogsaa noget af det muntreste vi havde oplevet, og jeg har ofte tænkt paa, hvordan denne lille overraskende og uforudsete Slutning paa et ellers fornøjeligt Frontbesøg, er kommet til at tage sig ud i Korrespondenternes Gengivelse.

Jeg kunde tænke mig, at det er blevet til et rasende fransk Angreb, fra hvilket det først i sidste Øjeblik lykkedes dem at undslippe, mens Kuglerne susede dem om Ørene. Jeg kunde næsten tænke mig det. Jeg har den mest ubetingede Tillid til Dhrr Korrespondenters levende og farverige Fantasi.

København, Marts 1918.

Nu er det store Angreb ovre paa Vestfronten begyndt. Jeg læser i Dag, at Angrebsslaget mod den engelske Front ved Arras, Cambrai og Sct. Quentin har været i Gang i de sidste Dage — under Ledelse af Hs. Majestæt Kejseren og Kongen, som det hedder i den officelle Beretning. Baupume er nok allerede falden, saavidt jeg kan forstaa.

Nu skal det hele altsaa sættes paa ét Kort. Det er atter Paris, der vinker. Du godeste Gud, det ulykkelige Mandskab, der her skal frem. Alle disse 17—18-aarige unge, der nu først for Alvor skal lære, hvad det vil sige at være i Krig. Det bliver et forfærdeligt Myrderi, et rædselsfuldt Blodbad. Jeg husker, hvordan det gik til ved Verdun, og det var sikkert intet mod det, der nu skér. Fremad *skal* de. Der er ingen Naade, og enhver, der holder sig tilbage, bliver

skudt ned. Jeg kender Fremgangsmaaden. Officeren med den hævede Revolver bagved Delingen. Fremad eller Døden, der er ingen anden Udvej.

Og alle mine kære Landsmænd dér. Det bliver tunge Dage, dem der nu kommer. Det bliver lange og sørgelige Lister at læse igennem for dem derhjemme. Det er langt over 5000, der allerede er gaaet bort. Der vil følge mange Hundrede efter nu. Gudskelov, at min lille Bror endnu ikke er kommet videre end til Uddannelsen. Det kunde jo dog tænkes, at han slipper med det.

Jeg folder mine Hænder og beder til, at dette maa være den sidste, store Styrkeprøve. Men mest beder jeg til, at Sejren maa blive deres, der kæmper for Retfærdighed og de smaas Ret til at være. Hvorledes skal det ellers gaa os, og hvorledes vil ellers *vor* Fremtid komme til at se ud. Det er frygteligt at tænke paa. Der er slet intet Lyspunkt at øjne noget Sted. Det er bare Sorg og Jammer og Elendighed altsammen.

København, Marts 1918.

Jeg stod i Eftermiddag og saa paa Telegramopslagene paa Hjørnet af Frederiksberggade. Det er forfærdende som Tyskerne gaar fremad. Hver Dag er nye Sejre for dem.

Paa Fortovet ved Siden af mig stod nogle Tyskere og læste Opslagene. De skoggerlo, saa det kunde høres vidt omkring, og deres: Famos, famos skingrede gennem alle andre Lyde og fik Folk til at stirre paa dem i stum Undren. Men det tog de sig

ikke nær. De blev ved med deres Skoggerlatter og deres: Famos, famos og klappede hinanden paa Skulderen med overgivne, klaskende Dask.

Jo mere Folk saa i Forbavselse paa dem, desto højere raabte de op.

Men saadan er de jo nu en Gang. De er overmodige og anmassende, naar de har Følelsen af, at de er ovenpaa. Det er bare forunderligt, at de ikke har nogen som helst Forstaaelse af, hvad de skylder deres Omgivelser og andre Folks Følelser, naar de nyder Gæstevenskab i et fremmed Land.

Mon nogen som helst anden Nation i Verden kunde komme i Tanker om at bære sig saadan ad paa fremmed Grund?

Jeg talte senere hen paa Dagen med en anset, tysk Dame, jeg mødte hos D., om det. Hun sagde:

— Vi Tyskere har altid haft en forunderlig Evne til at gøre os ilde lidt allevegne. Der gror Had efter os i alle vore Fodspor. Det er sørgeligt, men det er ikke desto mindre fuldkommen sandt. Jeg indrømmer det aabent og villigt.

København, April 1918.

Nu er Niels H. fra S. ogsaa falden. Han var lige fyldt atten Aar og har vist kun været en Maaned ved Fronten. Det er den tredje Søn, de har mistet i det Hjem. Nu er der ikke flere tilbage. Nu sidder de to gamle alene paa Gaarden.

Det er egentlig forfærdeligt at tænke sig. Tre dygtige, glade og lykkelige unge Mennesker ofret. For hvad? Ja, hvis min Far ikke faar Ret i sin Tro

paa, at der ogsaa i dette Liv gives Løn for de Lidelser, der bæres i Ydmyghed, saa forstaar jeg ikke, hvorledes det altsammen skal ende. Hvis alt det, der ofres, ikke ofres, fordi der skal komme en Oprejsningens, en Lykkens, en Genforeningens Dag efter dette, saa er der jo slet ingen Mening i Verden mere. Saa er det jo altsammen bare Død og Undergang og sort Fortvivlelse.

Jeg kan huske, at jeg talte med Fru H., da jeg var hjemme paa Orlov sidst, og et Par Dage førend jeg gik over. Hun har altid været i Besiddelse af en forunderlig Sjælsstyrke og en hengiven Tro paa, at alle Sorger nok tilsidst skal bære Lykkens Løn for dem, der lider.

— Vi har nu ofret Hans og Kristian, sagde hun, mens det bævede om hendes Mund. Det har været haardt og tungt for os. Men nu har jeg ogsaa den sikre Tro, at Vorherre vil lade os beholde Niels. Bare det nu maa forundes ham, sammen med os, at se den Dag oprinde, da alle vore Haab bliver til Virkelighed og vi er danske igen, saa skal jeg ikke klage. Saa véd jeg, at de to skulde være *vor* Betaling for at opleve den Lykke. Ja, hvad siger du, lille Far?

Hun saa hen paa hendes Mand, der stod ved Vinduet og stirrede ud. Ham havde Sorgerne mærket meget stærkere i det ydre, end hende. Han var bleven tavs og indesluttet, og der var kommet noget tungt og hvileløst over hans før saa frimodige og glade Øjne. Han var ellers alle Dage den gladeste Mand i Sognet, indtil Sorgerne ogsaa havde Bud til ham.

Han vendte sig om mod sin Hustru og sagde, idet han pressede den ene Haand mod Øjnene:

— Jeg er saa bange for Niels. Det sidder herinde evigt og altid. Jeg *kan* ikke blive det kvit, Mathilde.

Jeg ser ham for mig i dette Øjeblik, saadan som han stod dér, træt, forpint og oprevet af Sorgen over de to Sønners Død og af Frygten for ogsaa at miste den sidste.

Han fik altsaa Ret i sin Angst. Heller ikke Niels fik han Lov at beholde. Alt, hvad de to ejede af Alderdoms Støtte og af Alderdoms Glæde og Lykke, blev dem berøvet, da Krigen tog deres tre Sønner.

Og hvis det saa ender med, at alting alligevel bliver ved det gamle dernede — ved de samme Forfølgelser, den samme Undertrykkelse, den samme hensynsløse Foragt for Sprogets og Folkets og Historiens Ret. Hvad saa? Hvad hjalp saa det, de to og mange, mange andre ofrede for den fædrene Jord og for Livshaabet, for to Slægtleds utrættelige Overbevisning og to Slægtleds lykkelige Drømme.

Det er slet ikke til at forstaa, naar man rigtig tænker paa det. Der er slet ikke Rede at finde for den menneskelige Tanke. Det er bundløst fortvivlende, og det er samtidig stort, mægtigt, ophøjet, at Haabet alligevel kan blive ved at leve iblandt dem. Hvor faar de al den Sjælestyrke, al den Frimodighed, al den Troskab fra.

Fra Vorherre, sagde Far altid. Fra Troen paa, at der er en retfærdig Gud, som leder alt til det bedste, velsigner det gode og straffer det onde.

Her sidder jeg i Fred og Ro, borte fra det altsammen. Jeg hører dem til med hele min Sjæl og alle mine Tanker. Jeg kender dem, synes jeg, og jeg forstaar dem næsten ikke alligevel. Men ét forstaar

jeg: at den Dag, de bliver danske igen, vil deres Jubel og deres Lykke være forunderlig skøn og sejersglad, men paa samme Tid forunderlig ydmyg og taknemmelig.

Saadan er *den* Slægt, det véd jeg. Jeg er stolt og glad over, at jeg hører den til. Jeg synes næsten, at jeg har ofret den alt for lidt. Tre Aar under Krigens Aag. Tre frygtelige Aar under et Herredømme, jeg lærte at hade med al en Ungdoms hede Had. Er det nok at ofre for den Slægts Lykke og Fremtid? Er der i det hele taget Grænse for, hvad den har Krav paa hos os alle?

Mit Land, mit Land, jeg tilbeder dig og alt, hvad der er dit.

København, April 1918.

Jeg har i disse Dage læst en Samling Digte fra Verdenskrigen, blandt andet ogsaa en hel Del tyske. Men det er vist alligevel ikke Krigens rette Udtryk i Digt, disse Vers, der formodentlig ofte er kommet til Verden ved et Skrivebord og en varm Kakkelovn i en hyggelig Stue. Det er kun Krigens Stemninger og Følelser paa anden Haand. Saadan føler maaske nok den, der sidder hjemme. Men Verdenskrigens rigtige Digte, det er dem, der fødes i Skyttegravene, eller i Ildlinjen. De dukker op en Dag derude. Ingen ved rigtig, hvorfra de kommer. Men de *er* der, og som en Blæst gaar de Linjen langs fra Alperne til Kanalen. Til sidst kan vi dem allesammen, og vi synger dem, fordi de er det jævne og elementære Udtryk for det, vi føler og tænker. Det er vor,

Soldaternes, egen Sjæl, der er i dem. Det er Krigens Sjæl med dens Sorger og dens Glæder, dens Lune og dens Vemod. Og undertiden ogsaa med dens Spot.

De kan ofte være forunderligt yndefulde, og ofte er de Udtrykket for en ganske bestemt Egns eller et ganske bestemt Steds Stemninger. Jeg mindes én fra Champagne, hvor jeg laa i Maaneder. Det er Sangen om Sainte Marie-a-Py.

Sainte Marie-a-Py var en ganske lille By dér, en henrivende og idyllisk lille Plet, da vi første Gang saa den. Men den havde den Skæbne, at gaa fra Haand til Haand. Snart havde vi den, snart var den i Franskmændenes Besiddelse, og til sidst var der ikke stort andet tilbage af den, end nogle Grusdynger og Murbrokker paa Champagnes hvide Kridtbund. Men vi holdt af den Plet, fordi den var blevet ét med vort Liv i lange Tider, og fordi den havde taget saa mange af vore gode og kære Kammerater.

Sangen lød saaledes, og blev sunget paa en indsmigrende, lidt sentimental gammel Valsemelodi:

Dort unten im tiefen Champagnedreck,
in der zähen, weissen Brüh,
da liegt so ganz verloren ein Pflech,
das ist Marie-a-Py.
In diesses scheusliche Kreideloch,
dort lebt man wie das Vieh;
trotz dem aber lieb ich dich doch,
mein Sainte Marie-a-Py.

Ach könnte mein Liebchen mich einmal sehn
so Morgens in der früh,
wen vorne im Graben ich Posten muss stehn
bei Sainte Marie-a-Py.

Ach Junge, mein Junge wie intressant,
ach hätt ich doch bloss sie,
unten bei mir im Unterstand
bei Sainte Marie=a=Py.

Und stets Marmelade und trocken Brot
es schmeckt ich weis nicht wie,
und jede Nacht, jede Nacht butteln gehn
bei Sainte Marie=a=Py,
und regnet's in Strömen so kalt herab
und in Dreck bis an die Knie,
dein gedenk ich bis an mein Grab,
mein Sainte Marie=a=Py.

Horch Kammerad es giebt dicke Luft,
es knallt wie früher noch nie,
ganz sicher wil Franzmann, der alte Schuft,
nach Sainte Marie=a=Py.
Doch lass ihm stürmen so doll er will
mit seiner ganzen Infanteri,
Schleswig=Holstein, das hällt fest,
sein Sainte Marie=a=Py.

Stets gut Kammeratschaft und Fröhlichkeit
die halfen durch Sorgen und Müh,
doch einmal enden muss auch die Zeit
vor Sainte Marie=a=Py.
Lass kommen was woll, sei's Sorg, sei's Not,
niemals vergessen wir die,
die da starben den Heldentot
bei Sainte Marie=a=Py.

Jeg forstaar meget godt, at denne lille Vise ikke er noget Digterværk. Men den er til Gengæld noget meget bedre. Den er et oprigtigt, dybt følt Udtryk for vore Stemninger. Vi elskede dette Sainte Marie=a=Py, hvor vi levede i Kridthuler, fik daarlig Mad og

maatte tage mange, voldsomme Tørn med Fransk-mændene. Sangen var for os næsten som en Kær-lighedserklæring til den lille By og vore døde Kammerater, og naar vi sang den, fyldtes vort Sind med al den varme, umiddelbare og sunde Sentimen-talitet, der, mærkeligt nok, — eller maaske naturligt nok — ligger som et Stemningernes Grundfond i enhver Soldats Sjæl.

Men vi kunde ogsaa være muntre og overgivne og ikke forknytte for en rask og frejdig Spot. Vi sang — for Resten som en Parodi paa en Operette-vise fra et Stykke: Fraulein Feltgrau, der skal have gjort megen Lykke i Berlin:

Alle reichten uns die Hände
jeder fragte wie es geht,
ob der Krieg wär bald zu Ende
und wie draussen alles steht.
Doch wir sagten unter Lachen:
Nur Geduld und ruhig Blut,
die Schleswig-Holsteiner werden es machen,
die sind schändlich auf der Hut.
Nur Vertrauen zu unsern Kaiser,
der steht mitten drinn im Sturm,

Saa blev der raabt under almindelig Munterhed:

da wo sie nicht hinschiesen

og derefter sang vi videre:

In der schönen, in der neuen,
in der neuen, in der grauen,
in der schönen, in der neuen, grauen Felduniform.

Som man ser, var denne Vise paa ingen Maade særlig respektfuld. Men med Respekten for Kejseren

blev det ogsaa efterhaanden kun saa som saa. Han kunde ikke altid smigre sig med en egentlig hengiven Omtale, hverken blandt Mandskab eller Officerer. For de fleste stod han som en temmelig kedelig Paradefigur med en hel Masse svulstige Ord i Munden, men ellers ikke ret meget bevendt. Det var jo heller ikke ham, der havde noget at sige, naar det endelig kom til Stykket. Det var Ludendorff og Hindenburg. Det lærte vi meget hurtigt at forstaa.

Ja, det var altsaa lidt om Krigens Viser, der faldt mig ind. Jeg synes undertiden, jeg endnu kan høre dem klinge i mine Øren, snart vemodige, snart glade, snart overgivent kaade. Men dybest i mit Sind ligger dog den lille Vise om Sainte Marie-a-Py. Jeg kan blive helt vemodig stemt, mens jeg sidder her og nynner den hen for mig selv, samtidig med at saa mangen en kær Ven og Kammerats Skikkelse lyslevende træder frem for mit Blik og nikker til mig.

Hvor er I nu henne allesammen, I, med hvem jeg delte saa meget, baade af ondt og godt, i Champagnes hvide Kridthuler. Jeg var ikke Jeres og Jeres Sag var ikke min. Men vi forstod alligevel hinanden, og tit var I allergladest ved mig, naar jeg sang mit gamle Fædrelands kønneste Sange for Jer. Hvordan kunde det for Resten være. Var det maaske, fordi al den Glæde, der skabtes i *min* Sjæl, ogsaa fandt Vej til Jeres.

Kan I huske den Juleaften, da jeg sang: Der er et yndigt Land og: Vort Modersmaal er dejligt for Jer, mens vi sad og stirrede os julestemte paa en lille, fattig Grankvist. Kan I huske, at I næsten allesammen

fik Taarer i Øjnene, skønt I slet ikke forstod, hvad det var, jeg sang.

Det var én af de skønneste Juleaftener jeg har oplevet.

København, Maj 1918.

Det er snart længe siden, jeg har sat Pen til Papiret. Ikke fordi der ikke har været baade et og andet, som har beskæftiget mit Sind. Det er slet ikke det, der er Grunden. Men der er Tider, hvor jeg ligefrem er bange for at se mine egne Tanker paa Papiret. Saa længe jeg kan gaa og tumle med dem, slaas med dem, og nu og da faa dem skubbet til Side, gaar det endda an. Men skal jeg først til at sidde og stirre ind i dem som et Par graadblanke Øjne, der møder mine i Angst og bange Spørgen, og ender som i et skrækfyldt Haab om Fremtiden — ja, saa faar de aldrig Ende. Saa har de de hundrede Veje at gaa og de tusinde Kroge at bore sig ind i. De er ubarmhjærtige som Tiden selv, og onde som dens Kaar.

Hvorledes skal det dog altsammen ende. De gaar stadig frem derovre og de andre viger stadig. Det er næsten, som om de hverken har Kræfter eller Mod mere. Bare tilbage og tilbage for hver Dag, der gaar. Nu har de igen naaet Marne. Et haardt Stød til, og saa rammer de maaske Frankrig i dets Hjærte. Og hvordan skal det saa ende, ogsaa for dem derhjemme. Skal de da virkelig, saa længe Verden staar, trælle under Aaget og Fremmedherredømmets Forbandelse. Er der da virkelig slet ingen Retfærdighed for dem,

der er trofaste, og som lider for deres Trofasthed. Er der da slet ingen Løn for de Tusinder, hvis Blod er ofret for den fædrene Jord, for Haabet og for Fremtiden.

Er der da intet Forsyn, som vil dem det godt, der selv kun vil det gode, og hvis Hjærter i mere end halvtredsindstyve Aar har brændt for en retfærdig Sag. Er der kun Ret og Fremtid for det, der er ondt og fuldt af Lyst til at kue og forfølge.

Stakkels Far, skal du da virkelig komme til at opleve, at alt det, der var din evigt brændende Tro og dit Livs Indhold, bliver til intet. Og min lille, elskelige Mor, skal alt det, du sang ind i vore Hjærter og vore Sind og som du lærte os at bede om i vor Aftenbøn, kun blive til døde Ord og tomme Lyde.

Der spørges og spørges med tusinde Stemmer, men hvem kan svare, eller hvem har Ord for alt det, der brænder i éns Sind og fylder det med sin Angst og sin Smærte. Her sidder jeg og stirrer hjem og jeg ser det altsammen: Gaardene, Agrene, Haverne og alle dem, for hvem hver eneste Sten, hver eneste Tue, hver eneste Fure er en Del af deres Liv, deres Haab, deres Kærlighed. Dem, der har grædt og lidt i fire lange Aar, men som ogsaa har længtes og haabet under Sorgernes Tryk og Smærternes tunge Hjemsøgelser. Dem, der altid stirrede mod Nord. Dem, der altid saa opad.

Er der da slet intet Haab for dem i alt det, der sker nu. Har det da været spildt altsammen, det, de har ofret.

Nej, nej, saa ondt kan intet Forsyn være. Det er jo umuligt, umuligt. Hvordan skal de kunne bære det dernede.

København, Maj 1918.

S. og jeg var i Dag en Tur ude ved Furesøen. Det er Søndag og midt i det skønneste, danske Foraar. Det myldrede med Mennesker allevegne, sorgløse og glade Mennesker, der larmede op og lo, som om der intet er, der hedder Krig og Elendighed.

Vi laa paa en Skrænt og saa ud over Søen, mens vi i Tavshed følte hele dette lyse, foraarsfriske Billede, alt dette skære grønne og blaa og et Dannebrogs glade Rødmen paa den anden Side Søen, som en festlig og frydefuld Tone i vort Sind.

Nedenfor os paa en Sti kom der en Klynge af Unge. De begyndte at synge: Der er et yndigt Land. Det lød saa smukt og ømt og som en inderlig Kærlighedserklæring til den skønne Egn. Men saa var der pludselig et Par unge Kvinderøster, der vrængede igennem med én af Døgnets fordærvede Slagmelodier — de overdøvede efterhaanden Sangen og det hele gled til sidst ud i en overgiven Skraalen og højrøstet Latter.

De unge Damer saa ud til at høre til det gode Selskab. Men det har for Resten før slaaet mig, at det gode Selskabs unge Damer her i Hovedstaden ofte er en noget tvivlsom Race. Man faar undertiden Indtrykket af, at deres Sind er noget grumset og deres Følelser noget betændt. De aner maaske ikke, at der paa den anden Side Grænsen lever Tusinder af unge Kvinder, der vilde føle sig over al Forstand lykkelige, hvis de en skøn Majdag som denne kunde vandre i det Fri og synge den smukke, gamle Fædre-

landssang. Nu tør de næppe nok nynne den i deres Tanker.

De aner det maaske ikke, de andre. Men saa er det deres Fejl, eller deres Fædres eller Mødres, der ikke har lært dem, at visse Ting er hellige for et Folk, der tror paa sig selv, og at de nationale Sange ikke er til at vrænge ad. Af Kvinder, der ikke véd det, eller ikke forstaar det, har Fremtiden ikke noget godt at vente.

Jeg kunde have haft Lyst til at kalde paa dem og fortælle dem en Historie om én af Belgiens unge Kvinder, Historien om den lille Yvette, saaledes som én af mine Landsmænd og Kammerater fra det fire og firsindstyvende en Aftenstund fortalte mig den. Han vidste at den var sand, sagde han, og jeg har ingen Grund til at tvivle paa hans Ord.

Lille Yvette var kun én og tyve Aar, Datter af en Borgmester i en af Belgiens Smaabyer. Hun var, mens vi endnu huserede gennem det ulykkelige Land, gaaet ind i det røde Kors og plejede syge og saarede paa et Hospital, som, den Gang Tildragelsen fandt Sted, ikke laa ret langt borte fra Kampfronten. Hun var en omhyggelig og trofast Plejerske, en mild og frimodig lille Pige, der vandt alles Hjærter. Og samtidig var hun forunderlig stærk overfor Ulykken. Hvor de andre unge Kvinder veg tilbage, fordi deres Sind ikke kunde taale al Slags Jammer og Elendighed, kunde man være sikker paa at træffe lille Yvette. Hun kunde hjælpe alle. Hun havde Trøst til alle. Hun kunde vaage Nætter i Træk uden at trættes.

En Dag havde hun, lige fra Morgenstunden, siddet ved en ung Belgiers Leje. Han var flygtet for Rædslerne, var blevet haardt saaret og laa nu og

ventede paa Døden. Han havde ikke været ved Bevidsthed hele Dagen, men laa stadig og jamrede om, at man havde dræbt hans Hustru og hans lille Pige.

Formodentlig er det denne Oplevelse, der fik den lille Yvette til at handle, som hun gjorde. Hun samlede i hvert Fald i Aftenens Løb i Stilhed de nødvendige Uniformsstykker, samt Gevær og Patroner og andre Udrustningsgenstande, sammen, og da Afløsningen ved Sengen kom ved Midnatstid, saa hun Lejlighed til at krybe i Uniformen, klippede sit Haar af, og søgte derefter ud til sine Landsmænd, der, som sagt, laa ikke ret langt borte fra Hospitalet.

Det lykkedes hende virkelig at slippe helt ud til Kampfronten, hun blandede sig uden videre ind i en Skyttekæde og stormede frem, sammen med de andre. Men saa endte Angrebet til sidst i et vildt Haandgemæng, lille Yvette fik et Kolbeslag, der bragte hende til at segne, og derefter laa hun paa Valpladsen mellem saarede og døde, indtil Ambulancen henad Daggry kom til Stede. Hun forstod, at det var Livet om at gøre, hvis hun rørte sig. Hun blev derfor liggende med Ansigtet ned mod Jorden som en død, og maatte bide sine Hænder til Blods, mens et Par Ambulancesoldater sparkede til hende, for at se, om hun endnu var i Live.

Men desværre, det lykkedes hende alligevel ikke at redde sig. Hun blev til sidst opdaget, taget til Fange — og skudt som Franctireur, da det viste sig, at hun var Kvinde.

Saadan endte lille Yvettes Liv. Man kan kalde hendes Færd vild og ubesindig. Men den var stor og ophøjet i sin Tanke, og jeg gad vide, om nogen anden Nation vilde have ladet hende lide Døden.

Mon de ikke i hende vilde have set den Sjælens Storhed, man ikke har Lov til at dræbe, uden at forsynde sig mod selve Retfærdighedens Idé, og derfor ladet hende gaa derhen, hvorfra hun kom. Hun var jo dog ogsaa Kvinde og næsten et Barn.

Ja, som sagt, det var den Historie, jeg kunde have haft Lyst til at fortælle de unge Damer ude ved Furesøen. Maaske vilde de bare have smilt ad mig og kaldt den én af den Slags Krigens Solstraalefortællinger, som der skal være saa mange af.

Men desværre, Historien om den lille Yvette er ingen Solstraalefortælling. Det er Historien om en lille belgisk Pige, der med Vaaben i Haand gjorde sit Fædrelands Sag til sin og døde for den. Men hun har sikkert heller aldrig vrænget ad nogen af de Sange, der sang hendes Fædrelands Pris.

København, Juni 1918.

Jeg fik i Dag Brev hjemmefra og de skriver, at alt staar ved det gamle. De er raske og min Bror har det ogsaa godt.

Samtidig fortæller de mig, at en af mine Drengekammerater, Sønnen fra én af Nabogaardene, er død paa et Lazaret nede ved Rhinen. Han har været syg længe. Han var allerede syg, den Gang jeg var hjemme paa Orlov. Han havde blandt andet faaet Underkæben skudt i Stykker. Jeg kan huske, at hans Mor havde været nede for at se til ham, og at hun kom rædselslagen tilbage, to Dage efter at jeg var kommet hjem.

Hun sad med min Mors Haand i sin i Sofaen

og fortalte om det altsammen. Det var oprivende at se og høre paa. Hendes Ansigt var hvidt og hendes Øjne var hele Tiden fyldte med Taarer, der løb ned over hendes Kinder og dryppede ned paa hendes Bryst, hvor de blev liggende og glimtede.

— Han laa bare og stirrede paa mig, sagde hun. Han stirrede paa mig med saadan et Par store, bedrøvede Øjne. Han kunde jo ikke tale, og han kunde heller ikke smile. Han var som et lille Barn i al sin Hjælpeløshed. Naar jeg sad ved hans Seng, laa han hele Tiden med min ene Haand mellem bægge sine og blev ved at klappe og stryge den, mens hans store, bedrøvede Øjne stadig stirrede paa mig.

Jeg fortalte ham alt, hvad jeg vidste at fortælle ham her hjemme fra, og en Gang imellem kunde der komme ligesom et Smil i hans Blik, naar der var noget, som var ham særlig kært at høre.

Han havde en Tavle liggende foran sig og paa den skrev han, naar der var et eller andet, han vilde. Da jeg sagde Farvel til ham, holdt han Tavlen hen foran mig. Der stod paa den: Hils dem allesammen derhjemme og bed Vorherre om, at jeg maa dø, lille Mor. . .

Jeg kan huske, hvorledes den stakkels Mor, da hun sagde dette, tog min Mor om Halsen og gemte sig ind til hende. Og saa græd de bægge to, saadan som kun Mødre kan græde sammen over de Børn, der har hvilet under deres Hjærte.

— Men jeg kan ikke bede om det, hulkede hun. Jeg kan ikke bede om det. Han kan jo dog se. Og han er jo dog min Dreng. Og jeg har ikke flere.

Saa gik jeg langsomt og stille ud af Stuen. Jeg

kunde ikke holde det ud længere. Jeg gik ud i Haven og satte mig paa Diget ud mod Vejen og tænkte paa, hvor mange glade og lykkelige Timer Julius og jeg havde haft sammen. Han var altid saadan en ærlig og frimodig Dreng, og han holdt saa uendelig meget af sin Mor.

Stakkels Julius, i ét forfærdeligt, langt Aar har han ligget og ventet paa Døden og bedt om, at den vilde komme og tage ham bort fra et Liv, som han ikke mere syntes, han havde Kræfter til at leve.

Og hans stakkels Mor. I ét forfærdeligt, langt Aar har hun levet i Tvivl og Angst og Sjælekampe, som kun den tilfulde kan forstaa, der har lidt som hun maatte lide, og som Ord slet ikke kan udtrykke.

Men hun er kun én af Tusinder af de Mødre, der har maattet græde og lide. Og hvad bliver saa deres Løn. Hvem kan tilmaale dem den stor nok?

København, Juli 1918.

Jeg hørte i Dag for første Gang min Chef udtale sig om Krigen. Det var ellers en Begivenhed, som han til daglig Brug ikke syntes at kende noget til.

Grunden var den, at hans Raamaterialer er ved at slippe op og at der ingen Udsigt er til, at han kan faa nye foreløbig.

— Gid den forbandede Krig dog snart kunde faa en Ende, sagde han. Saa er det for Resten mig saa temmelig ligegyldigt, hvem der løber af med Profiten. Det hele er vel Hip som Hap, naar det endelig kommer til Stykket.

Jeg indvendte, at der jo dog var mange Menneskers

Haab og Fremtids Lykke, der afhang af Resultatet. Han vidste sikkert nok, hvad jeg tænkte paa.

— Bah, svarede han, og slog et Slag hen over Gulvet, efterat han havde set paa mig med et Smil, der nærmest var medlidende eller overbærende. Ja, det siger *De* nu. Men *troer* De ogsaa paa det. Er det ikke bare saadan et Slags Slagord. Og for Resten, tror De vi faar andet end Spektakel ud af det. Vi har jo aldrig haft andet før. Og tror De nu ogsaa, de andre bliver lykkeligere, naar det endelig kommer til Stykket. Det er Spørgsmaalet, min Herre.

Jeg tav. Men jeg indsaa, at det undertiden kan være meget oprivende at mangle Raamaterialer. For Manden er saamænd ellers en grumme velmenende Sjæl.

København, Juli 1918.

Det blev alligevel ikke Paris for dem denne Gang. Nu har de andre taget fat, og det synes ram Alvor. De er slaaet tilbage over Marne, og det ser ud til, at de skal adskilligt længere tilbage. Det hjalp altsaa alligevel ikke, at Kronprinsen fik Stjernen til den hohenzollernske Husordens Storkomtur med Sværd.

Men mon det nu ikke gaar mod Afgørelsen? De andre synes at være sikre paa Sejren, og der er da ogsaa en voldsom Kraft i deres Angreb.

Jeg føler det altsammen som en Lettelse, og jeg har paa Fornemmelsen, at saadan er det allevegne her. Hele Forsommeren igennem, naar man talte om Krigen, hed det altid: Det var dog besynderligt. Men De skal se, naar nu Amerikanerne kommer rigtig i Gang, saa gaar det nok.

Imidlertid var der stadig en Understrøm af Tvivl i Tonen, og man forlod hurtigst muligt Emnet, for at drøfte noget andet. Det var som om der hvilede et Tryk over alle, og Avisernes Opslag blev læst i tavs Nedslaaethed. Man talte ikke om det. Man *kunde* ikke gøre sig fortrolig med, at de andre ikke skulde kunne tage Sejren hjem til sidst. Det var jo dog det lønlige Haab hos alle, at saadan maatte det ende. Man længes og haaber jo ogsaa her.

Men nu er det en ganske anderledes frimodig Stemning, der hersker. Nu følger man Avisernes Opslag med stirrende Iver. Hvor der før stod Snese og saa til, staar der nu Hundreder. De siger ikke ret meget. Der er jo ikke højrøstet Iver over den danske Glæde, naar den skal vises offentligt. Men man ser det paa Ansigtet, paa Bevægelserne, paa Smilet, at nu er man tilfreds. Nu gaar det, som det skal.

Ja, bare det nu maa gaa som det skal. Bare vi nu maatte nærme os den store Dag.

Vi sad forleden Aften ude hos D. og talte om det. Han, der ellers altid er saa stilfærdig og saa forsigtig i sit Valg af Ord, var med et blevet ivrig.

— Det gaar jo udmærket, sagde han og nikkede til mig. Men det gaar altfor langsomt, altfor langsomt. Det skulde komme som en Stormflodsbølge og knuse alle Skranker. Det skulde rase som et Uvejr, under hvis Vælde alting splintres og fejes bort.

Han slog ud med Haanden, som splintrede han det hele og fejede det altsammen til Side.

— Sig noget, sagde han til mig. Sig noget rigtig lykkeligt. Sid ikke bare der og smil fornøjet. Husk

paa, hvad det gælder. Husk paa, hvad vi haaber, baade De og jeg og os allesammen. Og tænk paa, hvad det varsler.

Ak ja, kære D., bare jeg havde ejet alle de frydefulde Ord, som skulde til for at udtrykke det, der sang og skælvede i mit Sind, mellem Tvivl og Haab. Men jeg ejede dem ikke. Det er vist med de store Glæder, som med de store Sorger. Der har vi kun Taarerne.

De sad ogsaa og sved under mine Øjenlaag. Det var derfor jeg til sidst maatte hen til Vinduet for at se ud og ned paa Gaden.

Men jeg gik hjem fra D. i en forunderlig lykkelig Stemning. Han havde med sine Ord ligesom underbygget og forstærket mit Haab. Jeg følte som aldrig før Sommernattens forunderlige milde og løfterige Skønhed. Der laa Maanelys over Byen. Skært og blankt Maanelys fra en tindrende Himmel. Det varslede om en skøn og solfyldt Dag.

En skøn og solfyldt Dag, det er jo netop det, vi gaar og længes efter. En skøn og solfyldt Dag. En stor Dag. Den allerstørste for os alle. Haabets, Genforeningens, Fremtidens Dag.

Jeg sidder her og forsøger at tænke mig den Dag. Men jeg kan ikke. Jeg lukker Øjnene og søger at drømme mig ind i dens Tone og dens Stemning. Men heller ikke det kan jeg. Det synes mig altsammen saa forunderligt, hvis det sker. Men jeg kan mærke det som Sang og som Skælven gennem mit Sind, som noget bankende frydefuldt, som noget, der ligesom griber om min Strube, saa det næsten kvæler mig.

Hvad mon I egentlig tænker derhjemme i disse

Dage. Gaar der ogsaa gennem Jere Sind noget af dette, der er mere end Haabet. Føler I ligesom noget stort, der nærmer sig, noget lykkeligt, der er ved at komme Jer i Møde. Skinner Solen ikke anderledes end før. Er den ikke ligesom gladere, varmere, skønnere. Og er der ikke ligesom en anden Farve over Jere Agre og Jere Haver. En lysere Farve og en mildere Farve. Og har Jer Tale ikke en stille Understrøm af den sikre Fortrøstnings Varme.

Far og Mor. Kære Far og Mor. Tror I ikke, det dages nu. Tror I ikke, at dette er det sidste, og saa kommer Lykken og den Dag, da vi kan tage hinanden i Favn under varme Glædestaarer.

Ak ja, hvor er det skønt at haabe og at drømme, og hvor skal der egentlig lidt til, for at faa ens Hjerte til at frydes. For der *er* jo ikke sket noget endnu. Det kan løbe ud i Stilstand, som saa mange Gange før. Men jeg véd alligevel ikke. Der er noget indeni mig, der *vil* have mig til at tro fuldt og fast. Og lad mig saa da tro fuldt og fast. Jeg vil have din Tro nu, Far. Jeg vil fylde mit Sind med det, der altid fyldte dit. Din usvigelige og urokkelige Tro paa, at der ogsaa i dette Liv gives Løn for de Lidelser, der bæres i Ydmyghed.

København, August 1918.

Jeg hører i Dag for sikkert, at hele mit gamle Regiment er taget til Fange. Hvilken Lykke for Jer, alle I kære Landsmænd, thi jeg véd, at det kun kan være sket under hæderfuld Kamp. I hørte aldrig til dem, der ængstedes, eller skulde jages frem. I bar

Jert Kors med Frimodighed, og I kæmpede i usvigelig Tro paa, at det I ofrede, var ofret for alle dem derhjemme, for den fædrene Jord og for det lyse Fremtidshaab, der levede hos Jer alle, og som bar Jer gennem mange tunge og smertefulde Timer.

Kan I huske, naar vi sad og talte sammen om det. Kan I huske hvor ofte vore Tanker vandrede mod Nord, ikke mindst paa de Dage, da vi fik Aviserne eller Brevene derhjemme fra. Omkring os lød det Sprog, vi kunde med Læberne, men aldrig med vore Hjerter. Men det, der talte til os fra Avisernes og Brevenes Sider, *det* kunde fryde og bevæge. Kan I huske, naar vi læste Brevene eller Digtene fra Felten, eller de mange Hilsner fra alle Fronter. Det var jo saa tit et Budskab og en Hilsen fra en eller anden kær Kammerat, der var blevet borte for os i Mylderet. Nu hørte vi hans Tale, saa hans Smil, følte hans vemodige eller frejdige Tankers Varme og Inderlighed.

Kan I huske de Timers Glæde. Og kan I huske, hvorledes vi saa kunde sætte os til at synge vore gamle, kære Sange, dem vi aldrig turde lade klinge derhjemme, men som her fik Mæle. De fødtes af Stemningen, de bares af vore Følelsers Styrke og Samklang, de var som et Udtryk for den Glæde, vi ikke kunde finde Samtalens Udtryk for. Vi var tit saa fattige paa Ord, men saa rige i Sangen, eller i Haandtrykkets faste Varme.

Hvor har vi meget at tale sammen om, naar vi atter en Gang mødes derhjemme. Meget at glædes ved, mange at mindes med Vemod og Taknemmelighed.

Mon Hans S. fra G. er imellem Jer. Den frej-

digste af alle frejdige. Den modigste af alle modige. Kan I huske, naar han begyndte at synge. Kan I huske, hvor han kunde gløde og begejstres, naar vi talte om Hjemmet.

Kan I huske, den Gang han var forsvundet og vi troede, han var død — det var den Gang, da han pludselig kom krybende paa alle fire med den lille saarede Løjtnant paa sin Ryg, blodig, forrevet, laset, næsten ukendelig af Skarn og Slam. Han havde redet den lille Løjtnant fra den visse Død. Den lille attenaars Knægt fra Berlin. Denne vimse, overmodige Spradebasse, denne Stantling, som Hans kaldte ham, der kunde bande som en gammel Sergent og som hverken var bange for Gud eller Fanden. Var det ikke saadan han sagde, naar han følte, at han trængte til at vokse lidt?

Kan I huske det Hurra, vi den Gang gav Hans, mens han segnede om og blev liggende som død af Træthed og Spænding. Og kan I huske det Smil, han den Gang sendte os? Det var som om han omfavnede os alle.

Det var den Gang, han fik Jernkorset. *Balbaandet*, som han kaldte det, fordi Baandet sad som de Baandstumper, vi fik i Knaphullet paa Markedsballerne i Haderslev i gamle Dage.

Ja, vist saa, *han* maa endnu være hos Jer. Ham kunde jo ingen Kugle bide paa og ingen Granatstump ramme. *Han* var Duskammerat med Lykken og Forsynet.

Han var altid den første, der meldte sig, naar vi skulde ud gennem Spærreilden med Kaffen til forreste Linje, og vi kunde jo for Resten for den Sags Skyld ogsaa gærne melde os frivillig, os fra Nordslesvig.

Vi blev jo sendt afsted alligevel, naar ikke andre vilde. Og var det for Resten ret tit at andre vilde? Jeg tror det ikke.

— I skal jo have én med Jer, der kan holde Humøret oppe, sagde han altid.

Kan I huske, hvor han lo, naar det rigtig sang omkring ham. Hvor var han overmodig og forvoven, men hvor det klædte ham.

København, Oktober 1918.

Jeg forstaar intet mere. Jeg har glemt alt andet, for at undres. Alle mine Tanker har famlet sig gennem hver Dag der gik, siden jeg skrev sidst. Intet har jeg kunnet samle. Hver Dag har været som en Drøm, og der var ingen Plads for Ord til Papiret i det altsammen. Jeg har lét af Glæde og jeg har grædt af Forventningens Fryd. Jeg har været hvileløs og fattig paa alt andet, end en stadig voksende Undren over, hvad der er sket.

Hvor har Tiden travlt med at fylde Verdenshistoriens Blade i disse Tider. At Menneskeslægten ikke taber Vejret under Farten.

Jovist, Du havde Ret, Jørgen: Dette er et Verdenshav i det vildeste Oprør og med Stormflodsbølger mod alle Kyster. Ak, du skulde have oplevet det altsammen, Jørgen. Dit Sind skulde have jublet nu. Dine Øjne skulde have flammet. Dine Ord skulde have sunget deres Lovsange i dine Venners Øren.

Østrig-Ungarn foreslaar Fred. Bulgarien beder

om det. Tyskland anmoder om Vaabenstilstand og herhjemme hilser de Nordslesvig som dansk igen.

Nordslesvig som dansk igen. Ja, ja. Det var jo Haabet, Drømmene, Maalet. Det var det, de levede for i over halvtredsindstyve Aar dernede. Det var det, de fortalte hinanden, naar det kneb med Kræfterne. Det var det, der blev sunget ved vor Vugge fra den første Time, vi saa Dagens Lys. Det var vor Sjæls Næring og vort Sinds evige Forfriskelse.

Men at vi nu staar ved Maalet. Eller at Maalet nu øjnes som en sikker Kendsgærning. Det er forunderligt, rigt, uforstaaeligt.

Jeg sad sammen med S. i Aftes og vi talte ikke om andet, thi hver Gang vore Ord søgte ad andre Veje, stoppede de pludselig op og vi saa undrende paa hinanden, mens vi sagde:

— Forstaar du det. Jamen, *forstaar* du det.

Jeg kan ikke sove i disse Nætter. Jeg ligger bare og tænker paa det altsammen og paa dem derhjemme.

Gaar du stundesløs omkring Far, saadan som du altid gjorde, naar der ventede dig en stor Glæde, mens du gned Hænderne i hinanden og smaanynnede til med saadan et forunderligt levende og skiftende Smil om din Mund.

Sidder du ganske stille henne i din Krog, Mor, i den gamle Stol fra Farmors Tid med de brede Armlæn og den høje Ryg, saadan som *du* altid plejede, naar du skulde samle dine Tanker.

Og min Bror, min kære Bror. Hvordan tænker *du* om det altsammen. Du, der nu naadigt slipper for alle Rædslerne.

Tænk, hvor Vorherre har skærmet *mit* Hjem.

Jeg fandt Vejen herop, og min Bror bliver skaanet. Intet har I mistet, Far og Mor. I kan en Dag samles med Jere to Drenge, ligesaa raske og frejdige, som før den onde Tid begyndte. Hvilken rig Lykke. Dobbelt rig, naar vi véd, hvad der er gaaet til Grunde for Tusinde andre.

Kan I forstaa det. Kan I forstaa, at det virkelig er Sandhed.

Jeg synes undertiden det maa være en Drøm og jeg ængstes for at vaagne.

København, November 1918.

Revolution i Tyskland. Den røde Fane i Nordslesvig. Vaabenstilstand og ubetinget Underkastelse. Kejseren og Kronprinsen flygtet. Nordslesvigerne henvender sig til Danmark og spørger, om man vil modtage dem.

Jeg søger at samle det altsammen og jeg søger at forstaa det. Er det Nemesis. Er det Straffen. Er det Gengældelsens Ubarmhjærtighed, der nu rammer Tyskland. Dette udsultede, forarmede, forpinte Land, klædt i Sorg, blegt af Sygdom og Savn, dødsmærket, hvis de andre ikke viser Naade, men gengælder ondt med ondt. Og har det Ret til at vente andet. Viste det blot et eneste Øjeblik selv Naade. Ødelagde det ikke Belgien, og vilde det ikke have sat Brutalitetens Støvlehæl paa de andres Nakke, hvis det havde sejret, og pint deres Sjæl til det sidste Suk.

Jeg husker Kejserens Tale til os i Felten paa hans første Fødselsdag under Krigen.

Fjenden maa kæmpes fuldstændigt ned, sagde han, *og Fredsbetingelserne vil jeg diktere med mine Soldaters Bajonetspidser.*

Jeg husker det saa tydeligt. Det var den 7. Februar 1915 i Parken til det gamle Slot Niobowo i Polen, hvor der i Anledning af Fødselsdagen blev holdt Feltgudstjeneste.

Det var sejersikre Toner.

Og jeg husker den Dag i August, da jeg gav Møde i Berlin. Denne Jubel, denne Sejersbevidsthedens Overmod, denne rasende Larmen af et krigssygt og krigsbegejstret Folk, der følte sig som Verdens Herrer.

Deutschland, Deutschland über alles, über alles in der Welt. . . hvor klang disse Stofer den Gang af Magtfølelsens brutale Glæde. Og nu? Jeg synes ligefrem man kan græde over, at et Folk kan blive saa vildført, saa misregeret, saa hjærteløst ledet af Svig og Overmod, saa fuldkomment lagt øde af dem, der har haft Ansvaret og Magten, og nu løber deres Vej for at slippe for Straffen.

Jeg forstaar, at det nu vil gøre rent Bord.

København, November 1918.

Det er forunderligt, hvor alt det nu synes mig fjærnt, der ligger forud for disse begivenhedsrige Dage. Jeg har kun én eneste Tanke nu. Bare jeg snart kan komme hjem. Jeg véd jo, at den Dag nærmer sig Time for Time, men jeg synes det varer alt for længe. Jeg har det, ligesom da jeg var Barn, og vi hjemme begyndte at tale om Julen.

— Nu er der kun fjorten Dage til Julen, sagde Mor. Kun fjorten Dage, min Dreng.

Men jeg var altid utaalmodig. Jeg syntes, at fjorten Dage var alt for lang en Tid.

— Hvorfor er det ikke i Morgen, Mor? kan jeg mindes, jeg spurgte. Der er saa længe til om fjorten Dage.

Jeg synes det er min lykkelige Ungdoms utaalmodige Julelængsel, der nu behersker mig med sit Spørgsmaal:

— Hvorfor er det ikke i Morgen, Mor?

Jeg tror, jeg maa over til Grænseegnene nu. Jeg maa være dem derhjemme saa nær som muligt. Jeg har ingen Ro paa mig længere. Bare det, at kunne vandre ned til Grænsen og se ind i min Barndoms genvundne Land, synes mig en forunderlig og skøn Tanke. Og saa at vide, at de to sorthvide Pæle dernede ved Landevejen snart skal hugges om. Det er jo det sælsomste Eventyr.

København, December 1918.

Jeg var i Aftes ude hos D. for at tage Afsked. Han forstod saa godt, at jeg maatte over til Grænsen nu. Maaske kunde jeg oven i Købet komme hjem, sagde han. Man vidste jo ikke, hvorledes de, der nu regerer, vilde stille sig overfor Flygtninge.

Vi talte naturligvis ikke om andet, end den store Dag. Der tales i det hele taget næsten ikke om andet. Det staar som en ufattelig Drøm for alle.

Vi drak et Glas Vin sammen til Afsked, og D. sagde, idet han rejste sig og rakte mig sin Haand:

— Til Lykke, kære M. Til Lykke, min kære Landsmand. Og Gud velsigne alt, hvad der er og bliver dansk.

Jeg véd ikke, hvordan det saa pludselig kom over mig. Men det maa have været hans Ords forunderlige Varme, hans Ansigts lysende Udtryk af den største Lykke, der gjorde det. Jeg maatte sætte mig, slippe hans Haand og bøje mit Hoved ned over Bordpladen, mens jeg græd. Jeg havde ikke andet Udtryk for det, der i dette Øjeblik gennemstrømmede mig.

Men mon det ikke har været saadan for alle dem derhjemme i disse sælsomme Tider. Mon de ikke alle har bøjet deres Hoved i Graad.

Vi Mennesker ejer jo nu en Gang ikke noget højere Udtryk for den store, altbeherskende Glæde, end de forløsende Taarer.

Her slutter min unge Vens Optegnelser, men otte Dage efter at han var rejst, fik jeg følgende Brev fra ham, der ogsaa bør finde sin Plads her:

Grænsen, December 1918.

Kære D. Først og fremmest min varmeste og bedste Tak til Dem og Deres kære, for al Deres Venlighed og Godhed imod mig i den Tid,

jeg havde den Glæde og Lykke at komme i Deres Hjem. Jeg skal aldrig glemme det, og naar De, forhaabentlig inden ret længe, kan faa Lejlighed til at besøge os paa Loviselund, skal Dannebrog vaje hver Dag til Deres Ære. De er jo da i de Egne, hvor ogsaa en Gang *Deres* Slægt har kæmpet for den danske Sag.

Dernæst maa jeg fortælle Dem noget, der har været mig en stor og uanet Glæde. *Jeg har været sammen med min Far.* Det gik saaledes til:

Jeg var for et Par Dage siden nede ved Grænsen og faldt dér i Passiar med én af de nye tyske Vagtposter med den røde Sløjfe. Det var en rigtig forsoren og glad Berliner ude fra Moabit. Jeg spurgte ham, om han aldrig kom saa langt, som til S., og da han svarede, at der kom han formodentlig i Løbet af Eftermiddagen, bad jeg ham sige til min Far, hvis Navn jeg altsaa opgav, at jeg meget gerne vilde tale med ham, og om han ikke kunde komme en lille Tur over paa den anden Side Grænsen den følgende Dag ved 10-Tiden om Formiddagen.

— Paa den Side dér, lo han og pegede over Bommen. Ja maaske. Jeg skal nok give ham Besked om det, og det gaar formodentlig nok.

Jeg stak ham tre Mark og nikkede.

Han puttede dem i Lommen, saa et Øjeblik paa mig og lo igen, idet han sagde:

Det *skal* gaa. Stol bare paa det.

De vil kunne forstaa, at det var med underlige Følelser, jeg den næste Dag begav mig paa Vej til Grænsen. Og naturligvis kom jeg længe før Klokken ti. Men heller ikke min Far havde haft Ro paa sig, thi ganske kort Tid efter at jeg var kommet

derned, kunde jeg se ham komme et Stykke henne paa Landevejen, rank og hurtigt gaaende som sædvanligt, og svingende med Stokken i store Buer.

Jeg rev min Hat af og vinkede, og lidt efter var han blevet opmærksom paa mig og svingede ogsaa sin Hat. Samtidig raabte han noget, som jeg ikke kunde høre, og da der var gaaet nogle Minutter, stod han paa dansk Grund med sine Arme om min Hals.

Kære D. De forstaar sikkert den uendelige Fryd, som i dette Øjeblik gennemstrømmede os bægge, og da han hviskede med en Stemme, der skælvede af Bevægelse: Min kære, kære Dreng, sank mit Hoved ned mod hans Skulder og jeg syntes jeg skulde svimle hen i Lyksalighed.

Saa gik vi hen mod Kroen og jeg spurgte ham, om han ikke vilde have en Cigar.

Han saa paa mig og lo.

— En Cigar, sagde han. Kom med den, du. Jeg har ikke smagt en Cigar i de sidste to Aar. Har du flere, saa frem med dem. De konfiskeres. Han var akkurat saa munter og glad, som han altid plejede at være, da jeg var hjemme. Og da vi sad inde i Kroen, og jeg gjorde Undskyldning for, at det Smørrebrød, jeg havde bestilt til os, ikke var saa fint, som det kunde være, svarede han mellem Smil og Vemod:

— Min kære Dreng. Jeg har ikke smagt Smør i de sidste tre Maaneder. Jeg har kun faaet tørt Brød. Din Mor kunde ikke nøjes med *saa* lidt som det, vi maatte faa. Hun var syg en Tid. Men nu har hun det rigtig godt.

Det har jo livet op paa os . . . *det.*

Saa saa han paa mig og rakte bægge sine Hænder over mod mig paa Bordet.

Jeg greb dem og trykkede dem haardt, og vi sad lidt i Tavshed og saa paa hinanden.

Derefter bøjede han Hovedet og glippede med Øjnene, slap mine Hænder og, idet han pressede sin ene Haand mod Panden, sagde han:

— Jeg kan slet ikke forstaa det, du. Jeg *kan* slet ikke forstaa det. Men det maa jo være sandt. Du begriber ikke, hvor din Mor har været glad.

Saa skælvede det om hans Mund, han bøjede Hovedet endnu dybere og græd med store, dryppende Taarer mod Bordets Dug.

Jeg har aldrig før set min Far græde, og det gjorde et forunderligt Indtryk paa mig. Jeg har paa Følelsen, at jeg burde have sagt noget, eller burde have gjort et eller andet. Men jeg sad bare ganske stille og saa paa ham, mens jeg gennemrisledes af Varme og følte det hamre i mit Bryst.

Ja, kære D. Det er kun en lille svag Skildring af Mødet mellem min Far og mig. Den er sikkert meget mangelfuld, hvad Udmalingen angaar. Men jeg kan forsikre Dem, jeg har aldrig nogen Sinde været saa glad som den Timestid, vi var sammen.

Henved Ellevetiden gik han hjemad, og vi fulgtes hen til Bommen. Han rakte mig Haanden til Farvel og gik derefter hurtigt sydpaa.

Da han var kommet et Stykke bort, vendte han sig om og svingede med Stokken.

Jeg raabte til ham:

— Farvel Far, hils hjemme, og paa Gensyn.

Og som om han skulde have Luft for alt det,

der brødes i ham, raabte han tilbage af sine Lungers fulde Kraft:

— Ja, paa Gensyn, min Dreng . . . Paa Gensyn . . . *Paa den store Dag.*

Saa svingede han igen med Stokken, vendte sig om og gik med faste Skridt videre, mens jeg svarede:

— Ja Far. Paa Gensyn. *Paa den store Dag.*

ERICH ERICHSEN: Den tavse Dansker.

En Bog om dem, der gjorde deres Pligt.

24de Oplag. Pris 2 Kr. 25 Øre, ib. 4 Kr.

Bogen fortæller om en ung Sønderjydes Oplevelser og Tanker, medens han tjente i Belgien, Frankrig og Rusland under de tyske Faner, hvorledes han kom hjem med et Jernkors, fordi han havde baaret en tysk Officer ud af Ilden, og uden højre Arm, og hvorledes hans gamle Forældre og hans Kæreste forfærdedes ved at gense ham med hærget Legeme.

Denne Bog er i Sandhed et Æresminde i stor Stil over vore sønderjydske Brødre. Forfatteren er selv af sønderjydsk Æt, derfor har hans Bog Sandhedens fulde Præg.

Bogen vil blive læst af alle, og der vil blive fældet mange Taarer over den. Den slutter med de Ord: Og de store Sorger har ingen Ord.

Derfor skriver jeg kun disse faa Linier om den.

H. R. Hiort-Lorenzen i »Berlingske Tidende.

H. HAGERUP's FORLAG. KØBENHAVN

»*Da Danmark var i Vaande*«. Af Kammerherre, Oberst E. Bodenhoff. Pris 1 Krone.

»*Die dänisch-deutsche Frage*«, »*La Question dano-allemande*« og »*The Dano-German question*«. Af A. D. Jørgensen. Pris pr. Ekspl. 50 Øre.

»*Tilbagetoget fra Dannevirke og dets hemmelige Historie*« af General W. Kauffmann. 3die Oplag. Pris 75 Øre.

»*Vor sidste Kamp for Sønderjylland*«. Fortalt for Folket af Axel Liljefalk og Otto Lütken. 2det Oplag. Med Billeder fra Samtiden og Vignetter af Rasmus Christiansen. Pris 4 Kr. 75 Øre, indb. 8 Kr.

»*Mindet flyver* —«. Fra Fortids Minder til Fremtids Haab eller Et Ord til det danske Folk om Sønderjylland. Af Chr. Mønnike. Pris 1 Kr. 50 Øre.

»*Fra Danskhedens Kamp i Sønderjylland*«. Af H. Rosendal. Pris 1 Kr. 35 Øre.

»*Nationale Værdier*« af Agnes Slott-Møller. Pris 4 Kr.

»*Breve til Hjemmet fra sønderjydske Soldater*«. Samlede af Martha Ottosen. Pris 2 Kr. 50 Øre.

»*Om Danmarks Fremtidsgrænse mod Syd*«. Af en kongerigsk Slesviger. Pris 60 Øre.

H. HAGERUP'S FORLAG. KØBENHAVN

ERICH ERICHSEN:

— *Det største af alt.* Pris 2 Kr. 75 Øre.

— *Lykkelige Mennesker.* 3die Oplag. Pris 3 Kr.

— *Mens Julesneen falder.* 3die Oplag. Pris 3 Kr.

— *Naar Hjerter mødes.* 2det Oplag. Pris 3 Kr.

— *Kærlighed og Spekulation.* 2det Opl. Pris 2 Kr. 75 Øre.

— *Mens Tiden gik.* En Digtsamling. Pris 1 Kr. 35 Øre.

— *Vild Fugl.* 2det Opl. Pris 3 Kr. 50 Øre.

— *Det røde Automobil.* 2det Opl. Pris 2 Kr.

— *Den tavse Dansker.* 24de Oplag og en Bibliofiludgave paa 100 Eksemplarer. Pris 2 Kr. 25 Øre.

— *En Moders Hjerte.* 2det Oplag. Pris 4 Kr.

— *Strandby Badehotel.* 5te Oplag. Pris 2 Kr. 50 Øre.

— *Juledage paa Birkelund.* 5te Oplag. Pris 4 Kr. 50 Øre.